ГАЗЭТА БЕЛАРУСАЎ У ВОЛЬНЫМ СЬВЕЦЕ. ЦАНА — PRICE $ 1.00

Беларус

BIELARUS — BYELORUSSIAN NEWSPAPER IN THE FREE WORLD
Post address: Bielarus, P. O. Box 178, Jamaica. N. Y. 11431 Tel.: (212) 380-2036

Гад XXX. Но. 287 Нью Ёрк — сакавік — 1981 — March — New York Vol. XXX. № 287

ТРЫВОЖНАЕ

Кожны крок са спадзевам
трыножым,
Слоў, вызвольных, сьпісалі тамы;
I ў сьвятынях укленчваем: „Божа,
Збаў наш Край ад чырвонай чумы!"

Маўкліня ў „небесі" ... З сьветлай
марай
Сакавік славім, Слуцкі чын ...
А нячысьцікі валадараць
Каля Нёману, ля Случы ...

Ня зьлічыць „достижений"
прыблудаў:
Лік нявінных ахвяр ня зьлічыць.
Круцяць, чмуцяць, агнём Асінбудаў
Асьляпляюць мазгі ільлічы.

І чамусьці на Менскім напрамку
Страшна ціха ... Ляглі ўсе няўжо?
Услаўляе прыгонную лямку
Хор культурных тхароў і смаўжоў.

Атрафіркі там ёсьць і такія:
„I Ушачы мае — Масква ..."
(Пацярухаю, Лось Еўдакія,
Натаптана твая галава.)

Разгуляліся ведзьмы і „бесы",
Янычары ў тон тнуць кагадзе ...
Дзе вы, дзе вы, нашы Валесы —
Чалавечая годнасьць дзе?

Кукабаку даў Бог ... Небараку
На гулагскім калечаць крыжы ...
Можа, Пушчы Язэпа сабаку
Папрасіць вартаваць рубяжы?

Рубяжы беларускага слова,
Беларускай душы рубяжы:
Каб жыла беларуская мова,
Каб народ беларускі жыў.

Дзе бязвольле, адпорнасьці мала,—
Чынгісханіц бязбожная Русь ...
Несьмяротны Янка Купала,
Малі Бога за Беларусь!

1980 г. **Міхась Кавыль**

ПРА РЭЛІГІЙНЫ СТАН НА БЕЛАРУСІ

Ангельскі інфармацыйны бюлетэнь "Keston News Service" № 113, 16. 1. 81) падаў пра візыт Мітрапаліта Менскага й Беларускага Філарэта, экзарха (прадстаўніка) Маскоўскага Патрыярха, у Лёндан, дзе Філарэт прабыў дзесяць дзён, меў сустрэчу з Архіепіскапам Кантэрбурыйскім, галавой Англіканскае Царквы, ды іншымі царкоўнымі лідэрамі. На прэсканфэрэнцыі ў Лёндане Мітрапаліт Філарэт расказаў пра рэлігійнае жыцьцё на Беларусі.

На Беларусі, сказаў ён, цяпер 370 праваслаўных прыходаў, абслугоўваных 383 сьвятарамі. Існуе таксама манастырская грамада: 33 манашкі й 15 манахаў (у бюлетэні, нажаль, не сказана, у якіх манастырох яны знаходзяцца).

Апрача праваслаўных, на Беларусі налічваецца 104 каталіцкія парахвіі, наймаладзейшая зь іх нядаўна была заснаваная ў Менску. „Менская каталіцкая парахвія, — сказаў Мітрапаліт — карыстаецца для багаслужбаў капліцай на гарадзкім магільніку".

На Беларусі ёсьць таксама больш за 100 баптысцкіх брацтваў, брацтвы пяцьдзесятнікаў, адвэнтыстых, гэбрэі (якія маюць, сказаў Філарэт, сынагогу ў Менску) і пэўная колькасьць мусульманаў (галоўна ў раёне Горадні). Ёсьць таксама на Беларусі стараверы, але іх ня шмат і жывуць яны раськідана, даволі далёка ад вялікае свае грамады ў Гомелі.

Мітрапаліт Філарэт адзначыў, што духоўныя сэмінарыі выпушчаюць замала праваслаўных сьвятароў, каб запоўніць вакантныя месцы. На Беларусі шырака практыкуецца затым высьвячаньне ў сьвятары кандыдатаў спасярод прыхаджанаў. Больш актыўныя прыхаджане праходзяць вышкаленьне зь сельскімі дыяканамі, якія рэкамэндуюць іх пасьля свайму епіскапу ў сьвятары. Па зацьверджаньні кандыдатуры епіскапам, кандыдат павінен здаць экзамен — „асноўны багаслоўскі мінімум", як сказаў Філарэт, пасьля чаго кандыдата высьвячаюць у дыяканы. Гэткаму дыякану прапануецца тады запісацца на завочны курс багаслоўя. Лік кандыдатаў на гэткія курсы, сказаў Філарэт, значна перавышае колькасьць даступных месцаў. I дзеля гэтага зь 15-ёх кандыдатаў зь Беларусі ў 1980 годзе прынятых было толькі пяцёх.

Мітрапаліт Філарэт казаў пра адданасьць людзей Царкве, вялізарны лік выпадкаў хрышчэньня дзяцей, заказваньня багаслужбаў, гэткіх як, прыкладам, паніхіда; гаварыў пра іншыя праблемы, перад якімі стаіць Царква. Філарэт прызнаўся, што дзейнасьць Царквы абмежаная законамі, што рэлігійнае жыцьцё адбываецца выключна ў межах царквы: жыцьцё літургічнае, малітоўнае. Царква, сказаў ён, ня можа займацца якой-бы там ні было грамадзкай працай і дзеля гэтага яна засяроджваецца на праўдах праваслаўя, сьветчачы пра гэтыя праўды сваім існаваньнем.

На прэсканфэрэнцыі, нажаль, мала часу было на пытаньні. Адзін вернік папытаўся пра навучаньне дзяцей рэлігіі, чым, як ведама, Царква не займаецца. Філарэт адказаў, што гэта — адна зь цяжкасьцяў, перад якімі стаіць Царква, паколькі навучаньне дзяцей пакінута выключна на бацькоў. Мітрапаліт сказаў, што ён раіць сваім сьвятаром зьбіраць усіх дзяцей, якія прыходзяць да прычасьця, у вадну групу перад літургіяй і праводзіць зь імі гутаркі.

Вышэй паданая статыстыка Мітрапаліта Філарэта пра царкоўнае жыцьцё на Беларусі йдзе ўразрэз зь весткамі, якія трапляюць на Захад неафіцыйнымі шляхамі, пра перасьлед Рэлігіі ў Савецкім Саюзе ды зачыняньне цэркваў.

У мэмарандуме Беларуска-Амэрыканскага Задзіночаньня з 8-га верасьня 1980 году, зьмешчаным, разам зь іншымі падобнымі сьветчаньнямі, у афіцыйным выданьні Сэнату амэрыканскага Кангрэсу (96-ты Кангрэс, 2-я сэсія, Рапарт № 96-1016, 16. X. 1980), пададзеная гэткая статыстыка сьвятароў на Беларусі ў 1970 годзе: праваслаўных 142 сьвятары, каталіцкіх — 22. Лік сьвятароў, сказана ў мэмарандуме, паступова меншае ў выніку арыштаў больш актыўных сьвятароў, выміраньня старых ды нястачы папаўненьня.

Уладыка Філарэт у Лёндане нічога не сказаў пра тое, што адзіная праваслаўная духоўная сэмінарыя на Беларусі ў Жыровічах была зачыненая ў 1963 годзе.

Статыстыка Мітрапаліта Філарэта пра каталіцкія парахвіі на Беларусі разыходзіцца таксама з дадзенымі, якія прывёў праф. Томас Бэрд у сваім сьветчаньні перад амэрыканскай урадавай камісіяй 21 травеня 1980 году (гл. HEARINGS before the COMMISSION ON SECURITY and COOPERATION in EUROPE. 96th Congress. Second Session on Implemention of the Helsinki Accords. Vol. XIV, p. 65). Праф. Бэрд карыстаўся дадзенымі, апублікаванымі Кэстанскім Каледжам у Лёндане ў верасьні 1979 году. Паводля гэтых дадзеных, на Беларусі ў 1979 г. налічвалася 65 рыма-каталіцкіх парахвіяў і 65 сьвятароў.

Колькі людзей у СССР верацъ у Бога?

У гутарцы, перададзенай праз радыё-Масква 24 красавіка 1979 году, дырэктар Інстытуту навуковага атэізму Акадэміі грамадзкіх навукаў пры ЦК КПСС праф. Павал Курачкін сказаў:

„Сацыялістычныя абсьледваньні, праведзеныя ў шэрагу вобласьцяў, раёнаў і гарадоў РСФСР, Украіны, **Беларусі,** рэспублікаў Сярэдняе Азіі, Малдавіі, Прыбалтыкі, паказваюць, што актыўна веруючых, якія больш-менш рэгулярна пасьцяць, ходзяць да споведзі, наведваюць царкву, каля 8-10% дарослага жыхарства".

Найбольшы лік вернікаў у СССР падаў у 1975 годзе кандыдат філязофскіх навукаў Э. І. Лісаўцаў, інструктар Аддзелу прапаганды ЦК КПСС, сябра рэдкалегіі часапісу „Наука и религия", у сваёй брашуры „Рэлігія ў змаганьні ідэяў":

„Паводля дадзеных, — сказана ў брашуры Лісаўцава, — атрыманых на аснове вывучэньня ўзроўню рэлігійнасьці ў цэлым шэрагу рэгіёнаў Савецкага Саюзу, можна зрабіць выснову, што пад уплывам рэлігіі ў тэй ці іншай ступені ў паасобных рэгіёнах знаходзіцца яшчэ 25-30% дарослага жыхарства".

НЕЗАЛЕЖНАСЬЦЬ: АКТ І АКЦЫЯ

Адзначаючы штовясны ўгодкі абвешчаньня незалежнасьці Беларусі, мы заўсёды прыгадваем Акт 25 Сакавіка. Нацыянальна-дзяржаўную незалежнасьць мы ўтаесамляем з **актам,** з пэўным, азначаным гістарычным мамэнтам, які прыйшоў і мінуў, пакінуўшы нам Акт. Але незалежнасьць ня толькі й ня гэтулькі акт, колькі акцыя, актыўнасьць; незалежнасьць — ня дзея, што адбылася, а дзея, што трывае. Незалежнасьць ня мае ў сабе закончанасьці, гэта — цягласьць, працэс. І кажны з нас, кажны ідэйны падданы Беларускае Народнае Рэспублікі, становіць арганічную частку гэтага працэсу — нагэтулькі, наколькі сябе гэткай часткай усьведамляе, наколькі мае ў сабе наважанасьці гэткае ўсьведамленьне захаваць. Незалежнасьць пачынаецца ад акту ўсьведамленьня ды ператвараецца ў акцыю ўжыцьцяўленьня.

Незалежнасьць — гэта ня нехта, хто выступае з прамовамі ці фармулюе дэкларацыі; незалежнасьць — гэта шматдзённае, штодзённае адчуваньне свае людзкое й нацыянальнае годнасьці, культурнае вартаснасьці сябе самога й свайго народу.

Незалежнасьць — гэта веда свае мінуўшчыны, свае культуры, свае мовы. Бо толькі на грунце гэткае веды вырастае вера ў сваё права, выпрацоўваецца пэўнасьць і цьвярдзіня нацыянальнага й чалавечага пачуцьця, дужэе маральная вытрываласьць і стойкасьць, устойлівасьць у грамадзкай працы.

Незалежнасьць — гэта Мэта, з гледзішча на якую ацэньваюцца й адбіраюцца із штадзённага патоку факты ды ўмуроўваюцца ў цьвярдыню нашага сьветагляду.

Незалежнасьць перад тым, як стацца калектыўнай, нацыянальнай, зараджаецца, умацоўваецца ды выяўляецца індывідуальна.

Незалежнасьць у кажным з нас адзначаецца ступеньчасьцяй; незалежнасьць гэта — інтэлектуальна-духовы набытак, што нарошчваецца, большае з кажным засвоеным родным словам, кажным усьведамленым фактам нацыянальнае мінуўшчыны, кажнай успрынятай дэталяй беларускае сучаснасьці.

Незалежнасьць — гэта стан і ўзровень сьведамасьці кажнага ўпаасобку ды ўсіх разам. Незалежнасьць у кажным з нас расьце або адмірае ў меру нашае зацікаўленасьці ў Беларусі, нашага інтэлектуальнага й духовага кантакту зь ёй.

Незалежнасьць — гэта акт волі, які стаецца акцыяй, практыкай жыцьця.

Я. З.

СПАДЧЫНА БАЦЬКОЎ; "АГЛЕДЗІНЫ"

(ДА 100-ГОДЗЬДЗЯ АД НАРАДЖЭНЬНЯ Я. КУПАЛЫ Й Я. КОЛАСА)

(Працяг з папярэдняга нумару)

„Пад жорсткім напорам вульгарызатараў"

У дакладзе таго-ж Івана Мележа на ленінскае стагодзьдзе згадваліся таксама й прозьвішчы пакутнікаў, што „былі на доўгія гады адарваныя ад роднай зямлі, ад творчай працы": Янка Скрыган, Сяргей Грахоўскі, Мікола Хведаровіч, Уладзімер Дубоўка, Рыгор Бярозкін, Алесь Звонак, Алесь Пальчэўскі, Станіслаў Шушкевіч, Юрка Гаўрук, Ядзьвіга Бяганская.

Гэта з тых, што былі замоўкшы, калі не навечна, дык „на даўгія гады". А тыя, што засталіся былі „тварыць"? — „Творчыя арганізацыі, — напісаў пасьля пра іх Міхась Ярош у кнізе „Янка Купала і беларуская паэзія" (Мінск, 1971, б. 199), — асабліва 'Маладняк' (БелАПП), перажывалі крызіс. Узмужнеўшая вульгарна-сацыялягічная крытыка травіла многіх паэтаў, абвінавачваючы іх ува ўсіх сьмяротных грахох, нават у варожым стаўленьні да савецкай улады ... Пад жорсткім напорам вульгарызатараў паэты нярэдка вымушаны былі пераглядаць свае ранейшыя творчыя прынцыпы, 'перабудоўвацца' ".

Як казаў Пятрусь Броўка на згадваным пісьменьніцкім пленуме ў 1962 годзе: „Усе мы аддалі пэўную даніну культу".

Дык выкінуўшы „з радасьцю" „вялікага Сталіна" з Купалавае спадчыны, трэба ставіць далейшае пытаньне: Ці не адмовіўся-б Янка Купала наагул, калі не ад усяго, дык ад большае часткі таго, што ён напісаў пасьля свае спробы самагубства ў 1930 годзе ў атмасфэры нішчэньня дзяржаўным паліцыйным апаратам „усяго жывога, здаровага і здольнага мысьліць"? Да разгляду гэтага пытаньня — у дачыненьні да Купалавае творчасьці й творчасьці ўсіх іншых — мы забавязаныя маральна купалаўскім запаветам „і ў белы дзень, і ў чорную ноч" рабіць агледзіны спадчыны бацькоў.

„Падключацца да памяці" народу

Гэткае-ж пытаньне датычыць і да літаратурнае крытыкі. Пацьверджаньне гэтага знаходзім у нядаўнай заяве Алеся Адамовіча пра тых, хто выступаў на Другім пленуме праўленьня Саюзу пісьменьнікаў СССР у пытаньнях крытыкі ў сакавіку 1935 году: „Каб яны ўсе былі жывыя, — піша Алесь Адамовіч з 45-гадовае рэтраспэктывы, — і атрымалі сёньня магчымасьць сьцерці або спаліць словы, якія так грозна (і палахліва) вымаўлялі ў розныя гады, думаю, што ахвотна і пасьпешліва зрабілі-б гэта ..." („ЛіМ", 4.IV.80)

Пытаньне „ад чаго адмаўляцца", каб ведаць чаго трымацца, датычыць, зразумела, ня толькі да красапісьменства й літаратурнае крытыкі, але й да ўсяго мастацтва, а таксама й гістарыяграфіі, да разуменьня ўсяе свае мінуўшчыны, з чаго арганічна выплывае й разуменьне сучаснасьці. Адам Мальдзіс, рэцэнзуючы кнігу А. Лазарука „Станаўленьне беларускай паэмы", пашырыў быў крыху выказваньне сваіх літаратурных сяброў: „У 30-я гады вульгарныя сацыёлягі, па сутнасьці закрэсьлівалі ўсю беларускую літаратуру XIX стагодзьдзя". („ЛіМ", 14.1.69) I ці толькі гэта.

Дарэчы, Янка Саламевіч, ушаноўваючы ў газэце „Зьвязда" за 16 лістапада летась, з нагоды 75-годзьдзя жыцьця, „дзядзьку" Янку Скрыгана ,аднаго з тых, што „былі на доўгія гады адарваныя ад роднай зямлі, ад творчай працы", адзначыў важнасьць Скрыганавых літаратурных партрэтаў пра пісьменьнікаў 1920-1930-х гадоў. „Гэта, — кажа Саламевіч пра Скрыганавы ўспаміны, — вельмі важная работа пісьменьнікаў у галіне мэмуарыстыкі, якая ў нас пакуль бедная. Асабліва мала зьвестак пра пісьменьнікаў даваеннага часу".

Мы ведаем, чаму мала. Дэвіз „ніхто не забыты", як ён ужыцьцяўляецца ў савецкім афіцыйным друку, датычыць толькі да ахвяраў брунатнага, але ня чырвонага фашызму.

Цяпер у літаратурнай творчасьці мы з асаблівай увагай варочаемся назад, да вытокаў сваіх. Алесь Адамовіч, пішучы пра пэрыяд апошняе вайны, слушна адзначыў нядаўна: „Вялікая справа і шмат значыць для нацыянальнай літаратуры — умець слухаць свой народ, падключацца да яго памяці". („ЛіМ", 25.IV.80) I Алесь Адамовіч абмяркоўваючы гэтую праблему ў шырэйшым міжнародным кантэксьце, паказвае на добры прыклад нямецкага пісьменьніка Гэрмана Канта (старшыня ўсходнянямецкае пісьменьніцкае арганізацыі). Кант, кажа беларускі крытык і шукальнік праўды, „ня з тых Немцаў, што хаваюць галаву ў 'пясок забыцьця' і спадзяюцца, што іншыя людзі ў іншых краінах усьлед за імі зробяць тое-ж самае са сваімі галовамі. Ён ведае, што ўся праўда патрэбная, неабходна перш за ўсё і больш за ўсё самім Немцам, нямецкаму народу". (Тамсама)

Алесь Адамовіч падгледзеў, між іншага, што Немцы, калі яны апынаюцца сярод прадстаўнікоў іншых нацыянальнасьцяў, дык, памятаючы часы Гітлера, намагаюцца паказваць сябе „проста людзьмі". I Алесь Адамовіч, асэнсоўваючы ганебныя часы гітлершчыны ставіць дыягноз ды прыпісвае лек: „Пасьля таго, як пацукалоў (Гітлер — Я.З.) завёў цябе да іх (ад „проста людзей" — Я. З.), павабіўшы ў 'звышлюдзі', вяртаньне даецца нялёгка. **I не праз забыцьцё мінулага, а праз самаачышчэньне праўдай, праз суд над мінулым**". (Тамсама)

Сказана красамоўна й моцна! Але не да канца. Бо наколькі Немцам патрэбная праўда пра „пацукалова"-Гітлера, нагэтулькі, калі ня больш, Беларусам патрэбная праўда пра „пацукалова"-Сталіна. Інакш, паўгалавы застаецца схаванай у „пяску забыцьця".

Але-ж! „Вяртаньне даецца нялёгка", ды вяртацца трэба — „праз суд над мінулым".

Пытаньне агледзінаў спадчыны сталінскага 30-годзьдзя, аднак, пасьля таго, як была сьцьверджаная наяўнасьць у ёй „непатрэбных прывескаў", гэтак і ня было разгледжанае, ня было нат пастаўленае ўва ўсёй сваёй трагічнай паўніні й самаачышчальнай патрэбе.

Што — направа, а што — налева?

Практычна зь некаторымі „непатрэбнымі прывескамі" партыйныя бюракраты спрабавалі сваім часам справіцца ціхама, за зачыненымі дзьвярыма, пры дапамозе сакрэтных адміністрацыйных цыркуляраў. Калярытны сьлед гэтае тапорнае апэрацыі застаўся на старонках газэты „Літаратура і Мастацтва" ў форме рэпартажа М. Замскага „Квадратура кругу". Вось частка сьветчаньня:

„У Мазыры, на чыгуначнай станцыі, невядома зь якіх часоў стаіць цагляны пакгаўз. Звычайны пакгаўз. I звонку, і ў сярэдзіне пакрыты паравозным курoдымам, які, здаецца, ўеўся ў цэглу, у драўляныя перакрыцьці, у цымэнтовую падлогу. У такім памяшканьні можна хаваць цьвікі, запасныя часткі, утыль. Але тут ужо вось паўтара дзесятка год ляжаць кнігі.

„У аднэй з бакован гэтыя кнігі наваленыя пад самую столь ...

„Дзьверы бакоўкі выходзяць у 'залю'. На падлозе тут раськіданыя кучы кнігаў, на якіх, забраўшыся з нагамі, сядзяць жанчыны. Узмах рукі — кніжка ляціць налева. Узмах — направа.

„Цікаўлюся ў загадчыка кніжнай базы (так называецца пакгаўз) — пажылога мужчыны з даўно нятюленым тварам: які лёс чакае кнігі, што паляцелі налева, а які — што направа.

„ — Што налева — на сьпісаньне, што направа — загадана пакуль што не чапаць. Відаць, пойдзе на ўцэнку.

(Заканчэньне на 5-ай бач.)

BIELARUS
Byelorussian Newspaper in the Free World
Published monthly by
BYELORUSSIAN-AMERICAN ASSOCIATION. Inc.
Subscription $ 10.00 yearly.
„БЕЛАРУС" — Газэта Беларусаў у Вольным Сьвеце.
Выходзіць месячна. Рэдагуе Калегія.
Выдае: Беларуска-Амэрыканскае Задзіночаньне.
Выпіска зь перасылкаю — 10.00 дал. на год.
Артыкулы, падпісаныя прозьвішчам або ініцыяламі аўтара, могуць зьмяшчаць пагляды, зь якімі Рэдакцыя не згаджаецца.

К. МАЗУРАЎ ВЫВЕДЗЕНЫ З ЦК КПСС

Як падала газэта „Нью Ёрк Таймс" (5. III), Кірыла Мазураў, колішні першы сакратар кампартыі Беларусі, а пасьля — першы заступнік савецкага прэм'ера Касыгіна, не ўвайшоў у новы ЦК КПСС, абраны на 26-ым партыйным зьезьдзе, што адбыўся ў лютым сёлета. Пра Мазурава сваім часам заходнія камэнтатары згадвалі, як пра магчымага наступніка Касыгіна. У 1978 годзе, аднак, 62-гадовы Мазураў быў выведзены із складу Палітбюро, найвышэйшага органу ўлады ў Савецкім Саюзе, з прычыны, быццам-бы, „стану здароўя й на собскую просьбу" („НЁТ", 28. XI. 78).

Як пісала тады газэта „Вашынгтон Пост" (4. XII. 78), „дняпроўская мафія" Брэжнева (Шчарбіцкі, Кірыленка, Чарненка — усе цяпер у складзе Палітбюро) узмоцнілася. Мазураў належаў на вярхох улады да групы, якую можна было-б назваць „партызанскай мафіяй" (Машэраў, Зімянін).

У сьнежні 1973 году, калі на вярхох савецкае ўлады вяліся спрэчкі пра пляны палепшаньня савецкае эканомікі шляхам скасаваньня саюзных рэспублікаў — прапанова сябры Палітбюро Расейца Суслава — Мазураў, як пісалі заходнія назіральнікі, заняў быў пазыцыю у вабарону рэспублікаў.

У складзе новага ЦК КПСС, зацьверджанага 26-м зьездам КПСС, „дняпроўская мафія" яшчэ больш узмоцнілася: у сябры-кандыдаты ЦК уведзеныя сын Брэжнева Юры, зяць Брэжнева Юры Чурбанаў ды памочнік Брэжнева з адпаведным прозьвішчам — Анатоль Блатаў.

БЕЛАРУСАВЕДНЫЯ ЛЕКЦЫІ Ў ЛЁНДАНЕ

Англа-Беларускае Таварыства ў Лёндане ў бягучым акадэмічным годзе, 15-ым з чаргі, мае гэткую праграму выкладаў:

Гай Пікарда — „Беларускія рэлігійныя гімны" (18. XII).

Айцец Аляксандар Надсон — „Беларускія брацтвы ў XVII ст." (12. II).

Праф. Джэймс Дынглі — „Пасткі й воўчыя ямы ў беларускай гісторыі" (12. III).

Праф. Пітэр Майо — „Пачаткі й разьвіцьцё беларускае мовы". (2. IV).

Праф. Арнальд МакМілін — „Тарас Шаўчэнка й беларуская літаратура (21. V).

Мікола Паўлоўскі (былы сябра Саюзу Мастакоў БССР) — „Максім Багдановіч і мастацтва" (18. VI).

Выклады адбываюцца ў Беларускай Бібліятэцы імя Ф. Скарыны (39 Голдэн Роўд, тэл. 01-445-5358).

НІЛ ГІЛЕВІЧ І ГЕНАДЗЬ БУРАЎКІН

Ад Рэдакцыі: Артыкул напісаны у кастрычніку 1980 г.

Ведамы беларускі паэта, літаратурны крытык і літаратуравед, а таксама дасьледвальнік беларускай народнай паэзіі Ніл Гілевіч і пяць год за яго малодшы паэта Генадзь Бураўкін самым апошнім часам зьвярталі на сябе асаблівую ўвагу. Ніл Гілевіч у верасеньскім нумары часапісу „Маладосьць" за сёлетні год зьмясьціў вельмі цікавы артыкул пра творчасьць Генадзя Бураўкіна пад вымоўным загалоўкам „І стаў вытокам радасьці радок". У артыкуле гэтым, ацэньваючы паэтычную прадукцыю Генадзя Бураўкіна, выказаў Ніл Гілевіч у ейным прыгадзе галоўныя свае прынцыпы, як літаратурнага крытыка. Ён пачынае гэты артыкул наступнымі, як-жа глыбокімі й трапнымі заўвагамі:

„... калі паэзію разглядаць як спэцыфічны від грамадзка-карыснай дзейнасьці (а не як забаву), калі паэзія — лёс, адзіна магчымая форма існаваньня (а не рамяство і не захапленьне), то паэта пачынаецца з пачуцьця бацькаўшчыны, радзімы, з глыбока ўсьвядомленага адчуваньня сваёй прыналежнасьці да народу, неад'емнай часьцінкай якога зьяўляешся, кроўнай прывязанасьці да зямлі, на якой нарадзіўся. Шчыра кажучы, з гэтага ён пачынаецца й гэтым „трымаецца", жыве, існуе, існуе як творчая асоба, у гэтым сапраўдная, глыбінная сутнасьць усёй яго жыцьцядзейнасьці... Усё, што робіць паэту паэтам — пачынаецца адсюль. І ўся моц-сіла ягонага слова — у гэтым-жа. Бяз гэтага сапраўднага паэты няма і быць ня можа. Бо паэта — гэта ня рыфмач, ня вершаскладальнік. Найбольш дакладны сынонім да слова паэта — патрыёт ,ці, як цудоўна кажуць нашы сябры Баўгарцы — „радалюбец", што значыць верны сын свайго роду — племені, той, хто горача любіць свой род і самаахвярна служыць дзеля яго ўзвышэньня й росквіту".

Гэты свой пагляд на паэту Ніл Гілевіч ілюструе прыкладамі ня із сваёй паэтычнай творчасьці, а з творчасьці Генадзя Бураўкіна. Дык, ідучы сьледам за Нілам Гілевічам, працытуем і мы тут урыўкі з трох Бураўкінавых вершаў самых розных гадоў. Гэтак, у вершы „Полаччына" Генадзь Бураўкін піша:

Ня шукайце красы за морамі.
Узьбярэжжаў з крышталёвымі зорамі, —
Прыяжджайце да нас на Полаччыну,
Пахадзіце яе прасторамі.
Тут азёры, як неба, сінія,
У чаротах чароды гусіныя,
А на дне Млечным Шляхам сьвецяцца
Трапяткія гурты язіныя.

А вось цытата з Бураўкінавага верша „Полацкая баляда":

Толькі ўслухацца лепш у марозны спакой,
Толькі вочы закрыць на хвіліну—
І пачуеш дыханьне далёкіх вякоў,
Старадаўнія песьні-быліны.

І ня проста ўжо рыпнуў запозьнены крок
І дымком пацягнула ад фабрык,—
Гэта рыпнуў Скарыны друкарскі станок,
Гэта пахне друкарскаю фарбай.

Рукавом выцер потны, задумлівы твар,
Стаў пад лютаўскім ветрам, ля сходак,
З хрустам плечы расправіў стамлёны друкар,
Мой разумны, няўрымсьлівы продак.

І напошку радкі з Бураўкінавага верша „Край мой . . .":

Ты не сьляпіў вачэй. Быў просты
Ва ўсе вякі твой родны ўзор:
Гаёў бялюткая бяроста,
Густы блакіт лясных азёр,
І лён, зусім як неба сіні,
І ўсе ў рамонках берагі . . .
Мой беларускі, мой адзіны
Край, ад калыскі дарагі . . .

Дык вось як радкамі трох вершаў Генадзя Бураўкіна характарызаваў Ніл Гілевіч самога сябе, як паэту. І схарактарызаваў выдатна, як лепш ня трэба. Але разам з тым ня горш схарактарызаваў ён у сваім артыкуле й Генадзя Бураўкіна. Пра творчасьць Генадзя Бураўкіна пісалася ўжо шмат у савецкіх літаратурных перыёдыках. Але ніхто гэтак глыбака й трапна яго не схарактарызаваў, як зрабіў гэта Ніл Гілевіч у сваім артыкуле. Ягоны артыкул „І стаў вытокам радасьці радок" займае 8 бачынаў вялікага фармату часапісу „Маладосьць". У ім няма абсалютна нічога лішняга, непатрэбнага. І тым, што з усіх сяньняшніх беларускіх падсавецкіх крытыкаў ацаніў Ніл Гілевіч найлепш Генадзя Бураўкіна, тым самым найлепш выявіў ён і сябе, як літаратурнага крытыка.

Шмат месца адводзіць Ніл Гілевіч у сваім артыкуле ведамай паэме Генадзя Бураўкіна „Ленін думае пра Беларусь" (у гадох сталінскіх пагромаў напэўна напісаў-бы „Сталін думае пра Беларусь"), а паэма гэтая займае ня менш важнае месца ў творчасьці Генадзя Бураўкіна. Але як ня мудрыць, а нельга сказаць, каб паэма гэтая была чым-колечы сугучнай і з артыкулам Ніла Гілевіча, і з творчасьцяй Генадзя Бураўкіна. Ёсьць усе асновы думаць, што яна іграе ролю прыказкавай у падсавецкай Беларусі „візы для друку", коштам якой магчыма было прапхнуць праз цэнзурныя загарадкі ўсё нясугучнае, а то й супярэчнае зь ёй.

Дзіўны:: выпадкам здарылася, што й Генадзь Бураўкін, і Ніл Гілевіч сёлета фігуруюць у сьпіску кандыдатаў на атрыманьне Дзяржаўнай прэміі БССР у галіне беларускай літаратуры. У першым „Абмеркаваньні твораў, вылучаных на атрыманьне Дзяржаўных прэміяў БССР", надрукаваным у газэце „Літаратура і Мастацтва" за 12 верасьня сёлета, фігуруе згаданая Бураўкінава паэма „Ленін думае пра Беларусь" і сьвежы зборнік паэзіі Ніла Гілевіча „У добрай згодзе". Генадзь Бураўкін кандыдуе на гэтую прэмію яшчэ упяршыню, тады калі Ніл Гілевіч кандыдаваў ужо няраз, хоць прэміі не атрымаў ніразу.

Няма сумлеваў, што і Ніл Гілевіч і Генадзь Бураўкін у сваёй дасюлешняй творчасьці ляяльна аддавалі сваю даніну ўслаўленьню партыі й ейнай практычнай палітыкі. Тыя-ж паэты й пісьменьнікі, што ад гэных нацыянальных вытокаў адарваліся, былі лёгка ўзнагароджваныя, хаця былі яны адно „рыфмачамі" й „рамесьнікамі", як назваў іх трапна Ніл Гілевіч.

Але не ў партыйнай і ўрадавай узнагародзе асноўны сэнс літаратурнай творчасьці, а ў ейных нацыянальных вытоках. І таму і Ніл Гілевіч, і Генадзь Бураўкін, як і некаторыя іншыя паэты й пісьменьнікі, ім падобныя, а ня гэныя „рыфмачы" й „рамесьнікі", першыя на сяньняшнім беларускім літаратурным даляглядзе. І ў гэтым бясспрэчная іхная заслуга для беларускай літаратуры.

Ст. Станкевіч

„АМЭРЫКАНСКІЯ ЭТНІЧНЫЯ ГРУПЫ"

У выдавецтве АРНО, кніжным выдавецтве газэты „Нью Ёрк Таймс", выйшла 47-томавае выданьне „Амэрыканскія Этнічныя Групы — Эўрапейская Спадчына". Др. Вітаўт Кіпель — адзін зь пяцёх сябраў рэдкалегіі гэтага выданьня. Кажная з выдрукаваных кніжак перад гэтым была абароненая як доктарская дысэртацыя на амэрыканскім унівэрсытэце ды была рэкамэндаваная сябрамі рэдкалегіі да друку. У кольках кніжках гэтага шматтомавага выданьня закранутыя пытаньні беларускае групы ў Амэрыцы, а таксама праблемы беларускіх імігрантаў у часе масавага выезду зь Беларусі.

У ПАМЯЦЬ ДР. СТАНІСЛАВА СТАНКЕВІЧА

ЧЫКАГА ЎСПАМІНАЕ НЯБОЖЧЫКА

Беларуская калёнія ў Чыкага зь вялікім сумам прыняла вестку аб сьмерці сьвятой памяці д-ра Станіслава Станкевіча, выдатнага беларускага журналістага, рэдактара газэты „Беларус", аўтара шмат якіх літаратурных публікацыяў ды няўтомнага грамадзкага й арганізацыйнага дзеяча.

Чыкага любіла Станіслава Станкевіча і часта запрашала Яго да сябе, і таму нічога дзіўнага, што Ён, калі толькі мог, з ахвотай наведваў наш горад. Падабалася яму, як сам часта казаў, чыкагаўская атмасфэра. Чуўся тут добра як у найлепшых прыяцеляў. Прыймалі й гасьцілі мы яго вельмі міла і з вялікай увагай слухалі ягоныя рэфэраты й прамовы. Быў ён захоплены тым, што розныя беларускія групы ў Чыкага, задзіночаныя ў Каардынацыйным Камітэце, згодна супрацоўнічаюць у супольных імпрэзах і сьвяткаваньнях ды ахвотна памагаюць грашова так дарагой яму газэце. Апошнім часам ён нават вельмі хацеў, каб наступны зьезд Беларусаў адбыўся ў Чыкага.

На ўрачыстую Службу Божую за супакой ягонай сьветлай душы 9-га лістапада 1980 г. ў царкве Хрыста Збаўцы сабралася вялікая грамада ягоных прыяцеляў, каб памаліцца і ўспомніць перад Богам гэтага вялікага й ахвярнага працаўніка, які цэлае сваё жыцьцё аддаў на службу беларускаму народу.

Па Службе Божай усе сабраліся ў залі, у якой ён так часта прамаўляў да нас, каб пагаварыць і ўспомніць аб жыцьці, працы й заслугах вялікага сына Беларусі.

Насамперш а. Архімандрыт Уладзімер расказаў аб паховінах на беларускім магільніку ў Іст Брансўіку. Зь вялікай урачыстасьцяй, казаў а. Уладзімер, хавалі Станіслава Станкевіча сабраныя там пры сям'і Нябожчыка сьвятары, прыяцелі й знаёмыя. Дзень быў сонечны, прыгожы. І здавалася, што наш дарагі Стась разьвітваўся із сваімі суродзічамі, сябрамі й супрацоўнікамі і жадаў ім радаснай і плённай працы на гэтай ніве, якой ён аддаў амаль цэлае сваё жыцьцё.

Др. Вітаўт Рамук, былы вучань Беларускай Гімназіі ў Вільні, у сваім абшырным дакладзе расказаў аб віленскіх часох жыцьця й працы Станіслава Станкевіча, як маладога студэнта й беларускага дзеяча. Вацлаў Пануцэвіч падкрэсьліў стойкасьць характару Станіслава ў часы ягонай цяжкай адміністрацыйнай працы падчас нямецкай акупацыі Беларусі. Прамаўлялі яшчэ Ванда Махнач, Гэнрык Макоўскі, Вера Рамук і іншыя, адзначаючы заслугі Станіслава ў жыцьці беларускага народу там на Бацькаўшчыне і тут на Чужыне.

Адсьпяваньнем „Вечная Памяць" беларуская грамада ў Чыкага разьвіталася із сваім дарагім прыяцелем і братам Станіславам Станкевічам, пастанаўляючы ў сваім сэрцы, каб за яго прыкладам яшчэ болей працаваць на карысьць адраджэньня нашае Бацькаўшчыны.

А. Б.

ЛІСТ З ПОЛЬШЧЫ

Ад Рэдакцыі: Ніжэй зьмяшчаем ліст з Польшчы (не падаючы прозьвішча дапісчыка дзеля прычынаў бясьпекі) — водгук на сьмерць д-ра Станіслава Станкевіча.

***

„Зь вялікім узрушэньнем і горкаю сьлязою жалю перасылаю маё слова спачуваньня з прычыны сьмерці Галоўнага Рэдактара газэты ‚Беларус' сьв. пам. д-ра Станіслава Станкевіча. Нечаканая сьмерць забрала з радоў беларускае эміграцыі (ды ня толькі эміграцыі) аднаго зь перадавых дзеячоў беларускага народу.

„Ягоная няспынная праца й ідэя, зь якою пражыў усё сваё жыцьцё, не пайшлі намарна — сьветчаць пра гэта Ягоныя паховіны, якія былі дакладна апісаныя ў ‚Беларусе'.

„Д-ра Станкевіча я пазнаў толькі зь ягоных публікацыяў, пераважна газэты ‚Беларус'; так і рэшту беларускіх дзеячоў на эміграцыі. Пісаць тут пра Ягоныя заслугі для Бацькаўшчыны хіба будзе лішнім, бо ўжо аб іх сказана іншымі.

„Пішучы гэтыя словы, хачу толькі пажадаць: няхай Ягоны сьветлы воблік застанецца нам у памяці на даўгія вякі ды сьвеціць, як тая праводная зорка, што прывядзе нас на загоны вольнае Бацькаўшчыны!

„Чэсьць Яго Памяці!"

Рыхтуецца да друку праца сьв. пам. д-ра Станіслава Станкевіча — „ЯНКА КУПАЛА. НА 100-Я ЎГОДКІ АД НАРАДЖЭНЬНЯ".

МАЛІТВЫ ЗА СУПАКОЙ ДУШЫ СТАНІСЛАВА

Калі я дзякавала праф. Томасу Бэрду зь Нью Ёрку, вялікаму прыяцелю Беларусаў, за тое, што ён замовіў сьв. Літургію ў царкве Хрыста Спаса ў Чыкага (настаяцель — а. Архімандрыт Ул. Тарасэвіч) за душу сьв. пам. Станіслава Станкевіча, праф. Бэрд адказаў: „Гэта адзінае, што мы яшчэ можам для Яго зрабіць — маліцца за супакой Ягонае душы".

Людзі блізкія й далёкія, знаёмыя й незнаёмыя, працягваюць маліцца асабіста й праз сьвятароў.

Сьв. Літургія і памінальная бяседа адбылася ў Чыкага (пра гэта пішацца побач у карэспандэнцыі А. Б.)

Мелі месца яшчэ сьв. Літургіі ў Чыкага, замоўленыя прыяцелямі Нябожчыка, ды дзьве замовіў праф. і сп-ня Томас Бэрд. Усе сьв. Літургіі адслужыў а. Архімандрыт Уладзімер Тарасэвіч. Пра супольныя малітвы ды памінкі ў Нью Ёрку было пададзена ў студзенскім нумары газэты.

У Бэльгіі за супакой душы сьв. пам. Нябожчыка Станіслава маліўся а. Аўген Смаршчок із сваімі прыхаджанамі. У лісьце да нас а. др. Смаршчок напісаў: „Гэтую вельмі балючую страту (сьмерць др. Ст. Станкевіча) адчувае ўся беларуская эміграцыя да аб'еднаньня якое імкнуўся Магутны Рэдактар на балонках рэдагаванае Ім прэсы. Паховіны Рэдактара гэта пасьветчылі, якды і адначасна той пазытыўны факт яднаньня беларускай эміграцыі ў вабліччы паважнай падзеі у беларускім грамадзка-палітычным жыцьці. Гэткі пацяшаючы факт удзелу й яднаньня можна інтэрпрэтаваць як паказьнік **няглыбокага** разьдзелу беларускай эміграцыі, спрычыненага, як звычайна, індывідуальнай упорыстасьцяй, ды амбіцыямі адзінак, не грамадзтва. Дай, Божа, Вам здароўя дзеля прадаўжаньня вялікае працы Памерлага, якога сапраўды ня лёгка будзе замяніць у дзейнасьці беларускае эміграцыі', як гэта кампэтэнтна выказаў старшыня галоўнае ўправы Беларуска-Амэрыканскага Задзіночаньня. Вечная памяць Нястомнаму Змагару на ніве беларускае Праўды!"

Спадарства Эвэліна й Язэп Пазьнякі з Флярыды замовілі на цэлы год памінаньне Нябожчыка ў багаслужбах ды ўдзел у малітвах за сьв. пам. Станіслава айцоў і братоў Марыянаў.

Наведваюць магілу сьв. пам. Станіслава Станкевіча й моляцца за Яго пераважна парахвіяне царквы Жыровіцкае Маці Божае ў Гайлэнд Парку, часта пры нагодзе наведаньня магілаў сваіх родных.

„Мы радыя, — сказаў прадстаўнік прыходу з Гайлэнд Парку на памінках у Нью Ёрку, — што Нябожчык пахаваны на нашым магільніку, блізка ад нас. Будзем наведваць Яго й маліцца за супакой Ягонае душы".

З. Станкевіч

„Божым Шляхам" №151, 1980, зьмяшчае: арт. Біскупа Ч. Сіповіча „Рана сьцякае крывёй"; „Малітву Сьв. Францішка Асыскага" (пераклад а. Я. Гэрмановіча); „Катэхэзы"; біяграфію а. Францішка Чарняўскага; нэкралёгі па Л. Галяку й С. Баговічу; пералік перадачаў Ватыканскага Радыё на беларускія нацыянальныя тэмы ў пэрыядзе ад 13. I. 1971 да 16. V. 1977 году; хроніку зь беларускага жыцьця; рэцэнзіі; вершы. Нумар багата ілюстраваны (42 бачыны).

Веснік Беларускага Эвангельска-Баптысцкага Брацтва № 7 (бяз даты, але ў 1980 г.) на чатырох бачынках друку зьмяшчае арт. Д. Я. „А калі Хрыстос не ўваскрос . . .", інфармацыю „На Бацькаўшчыне" Т. і Я. Ліхачоў (з датаю 13. III. 1977; пра падарожжа ў БССР), ды даведку да гісторыі выданьня сьпеўніка „Гімны Хрысьціян" Д. А. Ясько зь пералікам ахвярадаўцаў ды інфармацыяй, як яго выпісаць (цана $10); пісаць на адрыс: Mr. H. Sachar, R.D.1. Cranesville, Pa. 16410, USA)

Артыкул пра колькасьць Габрэяў у кампартыі Беларусі зьмяшчаны ў англамоўным часапісе „Сов'ет Джуўіш Афэрс" (№ 2, 1980, бб. 51-57). Аўтар артыкулу — Эвэрэт М. Джэйкабс. Габрэяў у КПБ у 1962 г. было 16.000 асобаў, у 1978 г. — 17.900. Агульны лік Габрэяў на Беларусі за гэты час, аднак, зьменшыўся (галоўна ў выніку эміграцыі) із 150.084 у 1959 г. да 135.000 у 1979 г.

Усіх сяброў у КПБ у 1962 г. было 249.700 (зь іх 186.300 Беларусаў) а ў 1978 г. — 542.501 (зь іх 380.103 Беларусы).

ЧАКАЕМ І АД ВАС АХВЯРЫ НА ВЫДАВЕЦКІ ФОНД „БЕЛАРУСА"

З ЖЫЦЦЯ Ў НЬЮ ДЖЭРЗІ

КАЛЯДОЎШЧЫКІ

Моладзь пад кіраўніцтвам Н. Русак і Ю. Кіпеля наведала 18 студзеня беларускія хаты з калядкамі. Радасна ўсе віталі й узнагароджвалі маладых калядоўшчыкаў, што працягваюць прыгожую беларускую традыцыю. Калядоўшчыкі належна выканалі свой абавязак: прынесьлі прыемнасьць у беларускія хаты ды карысьць для аддзелу Арганізацыі Беларуска-Амэрыканскай Моладзі, у касу якога яны прыдбалі каля 130 даляраў.

ВІЗЫТАЦЫЯ АРХІЕПІСКАПА БАПЦ МІКАЛАЯ Ў ГАЙЛЭНД ПАРКУ

Ад 6-га да 10-га лютага парахвію Божае Маці Жыровіцкае наведаў Архіепіскап БАПЦ Мікалай, які 8 лістапада летась пераняў часова абавязкі кіраўніка парахвіі. Мэтай прыезду было пазнаёміцца на месцы із станам у парахвіі ды прысутнічаць на агульным справаздачным сходзе парахвіі.

Восьмага лютага Архіепіскап Мікалай у суслужэньні а. Аляксандра й а. дыякана Якава адслужыў урачыстую багаслужбу, суправаджаную цудоўным сьпевам хору пад кіраўніцтвам сп. М. Тулейкі. Глыбокае слова Уладыкі аб хрысьціянскай любові прыкавала ўвагу ўсіх вернікаў, узмоцніла іхнюю веру й духовы супакой.

Гэта-ж дня адбыўся агульны справаздачны сход парахвіі. Не зважаючы на цяжкасьці якія парахвіі давялося ператрываць летась, дасягненьні ў галіне гаспадаркі й фінансаў былі выдатныя, дзякуючы ахвярнасьці парахвіянаў. Аднае мэты — паяднаньня ў парахвіі — нажаль, не зважаючы на стараньні Уладыкі Мікалая й парахвіяльнае рады, не ўдалося дамагчыся. Наадварот, перад самым сходам парахвіяне даведаліся аб другой судовай справе, якую пачалі а. Ян Бруцкі ды сп. Віктар Лосік. У сувязі з гэтай новай сытуацыяй, парадак дня агульнага сходу быў дапоўнены пунктам для разгляду гэтага спэцыфічнага пытаньня.

Сход прыняў колькі рэзалюцыяў у гэтай справе, у якіх даручыў парахвіяльнай радзе прадстаўляць справу ад імя парахвіі перад судовымі ўладамі ды бараніць інтарэсы парахвіі. Сход зьвярнуўся да Архіепіскапа Мікалая зрабіць усе магчымыя захады дзеля палагоджаньня непаразуменьняў у парахвіі ды БАПЦ наагул, а калі-б гэтыя захады не далі дадатных вынікаў, зьвярнуцца да Мітрапаліта БАПЦ Андрэя ды Архіепіскапа БАПЦ Мікалая з просьбаю склікаць Сабор БАПЦ, каб на гэтым найвышэйшым форуме развязаць канчальна царкоўныя праблемы ды вярнуць супакой у царкоўнае жыцьцё.

Сход разгледзеў таксама плян працы на наступны год.

Калядоўшчыкі (зьлева направа): Лана Дубяга, Каця Мірановіч, Ната Русак, Таіса Дубяга, Геня Дубяга, Анды Сільвановіч, Сьцёпа Дубяга, Каця Дубяга, Юрка Кіпель.

КАЛЯДНАЯ ЯЛІНКА Ў ГАЙЛЭНД ПАРКУ

Адзінаццатага студзеня сёлета была наладжаная стараньнем мясцовых арганізацыяў ялінка для дзяцей. Як заўсёды, урачыстасьць ялінкі прыцягнула ня толькі дзяцей ды іхных бацькоў, але й шмат іншых асобаў зь беларускае грамады.

Сёлета новым у праграме ялінкі быў рэфэрат сп-і Галіны Русак „Калядныя абычаі на Беларусі". Сп-ня Русак вобразна апісала Каляды: там быў пэрыяд чаканьня й заклінаньня Калядаў, быў час каляданьня й вітаньня гаспадароў калядоўшчыкамі, была там і каза, як сымбаль ураджаю; Каляды былі парою адпачынку й гульняў, былі парою сватаньня й жаніцьбы. Шмат ілюстрацыяў у форме вершаў і песьняў паказалі багацьце й мастацтва фальклёрнага элемэнту ў вабходзе Калядаў ды зрабілі рэфэрат цікавым для ўсіх прысутных.

Дзеці-школьнікі пад кіраўніцтвам Натальлі Русак і Юркі Кіпеля выканалі шэраг калядак у беларускай і ангельскай мовах. Дзед Мароз шчодра адбарыў дзяцей. Стараньнем сястрыцтва Божае Маці Жыровіцкае быў наладжаны для дзяцей пачастунак.

Сп-ня Жэня Дубяга, старшыня сястрыцтва, прывітала пры гэтай нагодзе прысутнага на залі а. Аляксандра Яноўскага з 20-годзьдзем ягонага сьвятарства й пажадала яму ад імя сястрыцтва ды ўсіх прысутных добрага здароўя й вытрываласьці на гэтым цяжкім шляху.

МАЛЕБЕН УДЗЯЧНАСЬЦІ

Парахвія Божае Маці Жыровіцкае адзначыла 25 студзеня малебнам удзячнасьці паварот 52-х амэрыканскіх заложнікаў з палону ў Іране.

Н. Дж-скі

ДА КУПАЛА-КОЛАСАЎСКАГА 100-ГОДЗЬДЗЯ

ПРЫПАМІНАЮ...

У часы нямецкай акупацыі Менску улетку, недзе пад канец чырвеня 1942 году, зусім нечакана, на ледзь значнай сярод руінаў вуліцы, што вяла ад Верхняй Ляхаўкі на вакзальную плошчу, спаткаю Ганну Луцэвіч, малодшую сястру Янкі Купалы. Нідзе ні душы. Яна блукала як няпрытомная. У роспачы кінулася да мяне. „Сам Бог паслаў мне сустрэць Вас", — ледзь вымавіла ў сьлёзах. Хоць такая роспач была на тую пару звыклай зьявай, аднак у спакойнай Ганны гэта было нешта надзвычайнае.

— Што сталася? — пытаюся, моцна абдымаючы яе ды стараючыся супакоіць.

— Мама памерла. Я ня ведаю, што рабіць, — выціснула яна, ледзь дыхаючы.

Божа мой! Купалава маці памерла, а я ня ведала нават, што яна жыве тут у Менску, ня ведала, як жыве. А Ганна тымчасам жалілася:

— Ня ведаю, як здабыць дамавіну, выкапаць дол. Нічога ня ведаю. І сёстрам як пераказаць ня ведаю.

— Супакойцеся, пачакайце, можа што небудзь зарадзім.

І павяла яе ў рэдакцыю „Беларускай Газэты".

Падарозе яна расказала, што жылі яны з маткай на Грушаўскім пасёлку, што пераказаць сёстрам яна ня мае ніякай магчымасьці — так тады цяжка было з камунікацыяй — сказала, што матар'яльна яны маюцца вельмі слаба.

У рэдакцыі, як даведаліся аб сьмерці Купалавай Маткі, узяліся зрабіць самае канечнае, што можна было ў тых абставінах: зрабіць дамавіну, раздабыць транспарт, дастаць дазвол на пахаваньне, на месца на могілках, выкапаць дол. На тую пару гэта былі ня лёгкія справы. У „Беларускай Газэце" было паданае ў чорных рамках паведамленьне пра сьмерць Бэнігны Луцэвіч...

Мы з Ганнай пайшлі да яе на кватэру. Мы самі ўдзьвёх абмылі, як маглі, нябожчыцу апранулі ў чыстае. Сукенка была ўжо гатовая. Бронзавая ў сьветлыя крапінкі. Злажылі на ўслон. Ня мелі ні сьвечкі ні абразка. Назаўтра была прывезена дамавіна.

На трэйці дзень на грузавіку, звыклым рабочым грузавіку, прыехалі ўстоячкі людзі з рэдакцыі, сярод іх галоўны рэдактар Казлоўскі, паэтка Натальля Арсеньнева, Антон Адамовіч, Лявон Крывічанін і іншыя ды кс. Гадлеўскі. Зьявіліся сьвечкі й крыжык. Сьвятар адправіў рэквіем.

На час вынасу цела сабралася ладная грамадка суседзяў. На грузавік вынесьлі дамавіну, а вакол пасталі ўсе, хто меў праводзіць на могілкі. Грузавік падкідала на разьбітых вуліцах.

Пахавалі матку Янкі Купалы на вайсковых могілках, недалёка ад царквы. Кс. Гадлеўскі, асьвяціўшы адкрытую магілу, сказаў колькі словаў. Нічога ня памятаю зь ягонае прамовы, толькі апошнія словы: „Дзе сын Твой, гаротная беларуская маці?" Была яшчэ прамова Антона Адамовіча ад рэдакцыі „Беларуская Газэта" і запамяталіся зь яе словы што сэрца Купалы павінна было вычуць, што маці ягонае памерла і мы яе сяньня хаваем. Толькі пазьней мы даведаліся, што ў гэты самы час загінуў Купала недзе далёка ад Бацькаўшчыны.

Ганна заплакала, выціраючы сьлёзы канцом белай хусткі, што была завязаная пад бараду. Усё-ж у сваёй глыбокай роспачы не забылася падзякаваць прысутным, казала, што не спадзявалася такой дапамогі, што як зь неба спусьцілася да яе. Прасіла выбачэньня, што ня можа, як належала, прычысьць удзельнікаў пахаваньня. Але каб і магла, гэта непатрэбна, бо ніхто не затрымліваўся, усе разыйшліся. У тую пару усё ўсяго баяліся. Жудасны час вайны.

Так сьціпла пахавалі мы маці нашага вялікага Песьняра.

А. С.

„СКАЗ ПРА ЛЫСУЮ ГАРУ"

У гэтым нумары „Беларуса" пачынаем друкаваць ананімную самвыдавецкую паэму „Сказ пра Лысую Гару".

Пра „Сказ пра Лысую Гару" сталася ведама на Захадзе ўжо колькі год таму. А ў 1977 годзе пра гэты твор падаў тагачасны галава Саюзу пісьменьнікаў Беларусі, а цяпер і Гэрой Сацыялістычнае Працы, пісьменьнік Іван Шамякін у артыкуле „Спакойная мудрасьць, мужны талент" у часапісе „Полымя" (№ 10). Успамінаючы пра свае дачаньнені зь нябожчыкам пісьменьнікам Міхасём Лыньковам, Шамякін, між іншага, пісаў:

„У 50-ыя гады, калі ніхто з нас ня меў сваіх дач, адзіным прытулкам быў Дом творчасьці ў Каралішчавічах... Пасьля мы набудавалі дач... Міхась Лынькоў, Максім Танк, Аркадзь Куляшоў асталяваліся на беразе Нарачы. Мы з Андрэем Макаёнкам у Ждановічах...".

Пра гэтых пісьменьнікаў ды іхныя дачы згадваецца, між іншага, і ў паэме „Сказ пра Лысую Гару". А далей Шамякін кажа й пра самы гэты твор:

„Пазьней утварылася яшчэ адно пісьменьніцкае паселішча, якое гумарыстычна ахрысьцілі Лысай гарой. Туды на паўны час пераключылася ўвага ,літаратурнай грамады', бо адтуль выйшаў ананімны шэдэўр — паэма „Сказ пра Лысую Гару". Я прыгадаў пра гэта таму, што неяк пазваніў мне Міхась Ціханавіч (Лынькоў) і папрасіў дастаць экзэмпляр паэмы. А калі прачытаў, то шчыра сьмяяўся з надзвычай трапных характарыстак, якія аўтар даваў некаторым дачнікам, іх дачным клопатам".

А ў „Лісьце расейскаму сябру", які пашыраецца на Беларусі таксама выдавецкім шляхам, паэма „Сказ пра Лысую Гару" была названая „літаратурным помнікам беларускае народнае творчасьці 70-х гадоў XX веку", і пяць страфаў зь ейнага тэксту цытаваліся, але ў расейскім перакладзе, прытым не дакладным, падрадковым, а вершаваным, рыфмаваным, што наводзіць на думку, што можа йснаваць ды таксама пашыраецца й расейскі вершаваны пераклад ці варыянт усяго тэксту.

І ў інфармацыі Шамякіна, і наагул у савецкім друку дасюль не зьявілася аніводнага радка з самога тэксту „Сказу пра Лысую Гару", які Шамякін слушна назваў шэдэўрам, а Лынькоў прызнаў „надзвычай трапнымі характарыстыкі, якія аўтар даваў некаторым дачнікам, іх дачным клопатам".

Але галоўная рэч у тым—і пра гэта прамоўчаў Шамякін і сам, і перадаючы выказваньне Лынькова—што ў „Сказе пра Лысую Гару" ня толькі й ня гэтулькі даюцца „характарыстыкі некаторым дачнікам, іх дачным клопатам", але выражаецца глыбокая перанятасьць аўтара зусім ня „дачнымі клопатамі" — шчырая й войстрая заклапочанасьць ягонаю ня толькі стаўленьнем і ня толькі „некаторых дачнікаў", але й наагул — да справы творчасьці, і асабліва — да долі беларускае мовы, усьмерчаньня якое — „няшчаснай, што ўсё ня хоча паміраць" — дамагаюцца названыя ў паэме „мяшчанствам" цёмныя сілы, пранятыя сваёй „грамадзкай нагрузкай язык ,тутэйшы' прышчаміць", „ліквідаваць дарэшты мову, якой Купала гаварыў". А „партыя, хоць зрэдку" адно іх толькі „асаджае пугаўём", не разганяючы аднак зусім самою пугаю, тымчасам як самі дачнікі-пісьменьнікі — „пісакі" ў паэме — занятыя й перазанятыя на першым месцы толькі „дачнымі клопатамі" пра свой матар'яльны дабрабыт, так што ім „куды прасьцей ад роднай мовы было-б адмовіцца, дальбог", як таго дабрабыту пазбавіцца...

І гэта галоўнае ў паэме, і гэта тучыць у ёй найбольш актуальна й тымболь моцна, што ў мастацкім дачыненьні гэта запраўды шэдэўр. І як такі — ўжо нат гэткімі вонкавымі акалічнасьцямі, як ананімнасьць аўтарства і даўгавечнасьць пашырэньня не праз друк, а „па руках", а галоўнае — і тэю, Лыньковам ужо адзначанай, „надзвычайнай трапнасьцяй характарыстыкаў", і высокай ступеняй народнасьці мастацкае мовы, і бойкасьці чатырохстопнага ямбу, і зьвязанасьцяй сюжэту зь літаратурным жыцьцём, паэма блізка нагадвае шэдэўр нашай паэзіі XIX веку — славутую паэму „Тарас на Парнасе", зь якой часам аж пераклікаецца радкамі (як, прыкладам, „Сам Пушкін, Лермантаў, Жукоўскі" ў „Тарасе на Парнасе", „Сам Танк, Лынькоў і Куляшоў" — у „Сказе пра Лысую Гару").

У паэме пяць разьдзелаў пад загалоўкамі: „Дзяльба", „Праблема", „Будаўніцтва", „Такі зажылі" і „Замест эпілёгу".

СКАЗ ПРА ЛЫСУЮ ГАРУ

(паэма)

І. Дзяльба

Наш век — наогул вельмі тлумны,
Мы з гэтым звыкліся даўно:
Футбол і бокс і джаз бяздумны
І п'янкі з сэксам заадно!

Але такога сабантуя,
Што пэлы дзень пад крык і віск
Грымеў у нашым доме ўтульным,—
Яшчэ ня ведаў стольны Мінск.

Ня знаў і дом усім нам любы,
Дом, дзе ня сталы пад вянец,
Калісьці сам гаўляйтар Кубэ
Аддаў бясслаўна свой канец.

Так, сабантуй бывае й дробны,
Ды як зірнуць з усіх бакоў —
Дык гэты быў якраз падобны
На карчаваньне кулакоў.

Спачатку сьціха паміж люду
Усюды чуткі папаўзлі,
Што наразаць гароды будуць
З абетаванае зямлі.

Пасьля, як залп пасьля атакі,
Як звон магутны, вечавы, —
Пранёсься кліч: „На сход, пісакі!
На сход, пісакі, хто жывы!"

„Дык значыць праўда, братцы?
Дзяляць?"
І вось, штурхаючы народ,
Набеглі аўтары і чэлядзь
У дом пісьменьнікаў на сход.

Ляцелі жонкі, перлі цешчы,
Швагры, залоўкі, дзевяр'ё
І хто з бальніцы змог уцекчы, —
Усе імчалі, як зьвяр'ё.

Бо зналі: той, хто самы першы
Патрапіць сёньня на дзяльбу —
Адхопіць кус з усіх найлепшы
І тым заслужыць пахвальбу.

Яшчэ-ж глыбока ў сэрцы кожны
Хаваў надзею ўсіх надзей,
Што абразаць пачнуць заможных
І можна зь іх урваць надзел.

Куды лацьвей схапіць ня пустку,
А ўжо гатовую граду —
І хрэн гатовы, і капустку,
І сьлію, і яблынь чараду.

Шамякін, праўда, быў спакойны:
Яму пасьпелі ўжо сказаць —
Адтуль, з гары: „У вас ніколі
Мы не дазволім абразаць!"

Сёй-той-жа быў і азадачан:
А што як гэта галіцьба
Расшкуматае нашы дачы?
Якая-ж будзе тут дзяльба?

Але ўладальнікі фальваркаў
Дарма дрыжэлі па дамах:
Ніхто ня думаў біць па карку,
На іх дабро рабіць замах.

Паўнюткі дом гудзеў, як вулей,
І нецярпеньне ўсьцяж расло,
Пакуль, нарэшце, не пачулі
Сьвятую праўду вешчых слоў.

Адкрыў прафорг Шушкевіч вечар:
— Сябры! Вы ведаеце што?
Каля Заслаўя, на пустэчы,
Далі гародаў роўна сто!

Сябры! Паўстаў непераможны —
Спад тоўшчы часу дзьвесьце год —
Кандыдаў лёзунг: „Хай-жа кожны
Капае сам свой агарод!.."

Тады ўськіпеў паэт з народа:
„Мне срам, патомку кузьнецов,
Какие-ж это огороды,
Коль без готовых огурцов?!"

Ды прыступілі ўсё-ж да торгу —
Дзяльба пайшла сваёй чаргой,
І Валасэвіч на прафорга
У наступ рушыў з качаргой:

— Дзялі, птамаць, сумленна
й чэсна,
Бо калі будзеш махляваць —
Па голым чэрапе ня трэсну —
Дык і пакоцішся, птамаць!..

Шушкевіч, глянуўшы, з дакорам,
Парадак абвясціў такі:
— Сьпярша давайце пагаворым,
Пасьля пацягнем жарабкі!

Антон Бялевіч — хоць і моргаў,
Рвануўся першым слова ўзяць
І на няшчаснага прафорга,
Рукой махнуўшы, крыкнуў:
„Сядзь!"

— Я не Шамякін і ня Броўка!
Я не вазьму сабе грэды!
Пакуль на сьвеце ёсьць Дуброўка
Яе пясьняр я назаўжды!.."

І так махнуў рукою бурна
І крутануўся так Антон,
Што па інэрцыі з трыбуны
Пайшоў на публіку вінтом.

Ды ў той-жа міг падняўся Ставер
(Стары, іначай, вершаплёт),
Як кавялу, нагу адставіў
І даў фантазіі палёт:

— У мяне ў любым раёне грады,
У кожнай вёсцы свой народ!
Куды прыеду — там і рады,
Там і вядуць мяне ў гарод.

Там рэдзьку з хрэнам ем ад пуза,
Турнэпсу ўволю храбушчу,
А як налопаецца пуза —
Да ночы вершамі трашчу!

У баразьне й начую часам —
І сьніцца розная херня.
То Скрыпка з Эбентавам разам,
То нейкі Чавускі-Вірня!..

Тут Дзяружынскага заела:
„Я-ж першы ў сьпеўніках стаю!
Мне балбатня ўжо надаела!
Лепш я вам песьню прапяю!.."

Тады зьмяніўся з твару Вітка,
Нэрвова шкелачкі працёр:
Яму напоўна стала брыдка —
Бо выйшаў ціха ў калідор.

„Ну, і актыўнасьць, — думаў
горка, —
Такая з роду ня была.
О, каб і творчая гаворка
На ўздыме гэтакім ішла!.."

Ня сьцерпеў болей і Вялюгін:
Згарнуўшы злосна кулакі,
Налійся чырваньню з натугі
І прамычэў: „Ну й мудакі!.."

Ды гэту рэпліку паэта
Ня ўчуў узнёслы Гаўрусёў:
— Мой агарод — мая плянэта!
А грады — глупства гэта ўсё!

Ну, каб узяў яшчэ Скапараў —
І я-б адвёў калі душу...
А так — пакуль іх ускапаю,
Дык лепш паэму напішу!..

(Працяг на 4-ай бач.)

У СОНЕЧНАЙ КРАІНЕ

Радасьці й болі

Гаспадар паказвае мне свой сад. Ягоны прадаўгаваты, із шылаватай бародкай, твар праменіцца задаваленьнем, што найбольш зьзяе ў блакітных вачох. Чалавеку надаўна мінула 75 гадоў і я, даведаўшыся пра гэта, сьпяшаюся павіншаваць яго, хоць і спозьнена. Беларускі селянін зь Вялейшчыны даўно ўпісаўся ў флёру прадмесьця Мэльбурну. Нас абступілі не толькі яблыны, сьлівы, ігрушы, вінаград, але й вось-вось сьпелыя абрыкосы, фігі, аранжы, лімоны, бананы дый мясцовыя „паш'нфрут". Ля плоту буйнее хмель, сьпераду — вялікае дрэва фігус і беларуская бярозка. У вагародзе — гуркі, буракі, морква, цыбуля, кроп, пасоля бульба. І сярод усяго гэтага...

— А ў вас, у Канадзе, ёсьць васількі? — пытаецца гаспадар.

— Ёсьць, — адказваю й прыглядаюся кустом васількоў, што прыняліся ў гарачай сонечнай краіне.

Каля нас кружаць дробныя чорныя мушкі, ад якіх, па прывычцы, заядла баранюся. Яны сядаюць на рукі й твар. Ня ведаю, што гэта за мушкі. Можа такія кусьлівыя, чорная заедзь, як у нашай вёсцы Слуцак, што 400 км. на поўнач ад Таронта.

— Не, ня бойцеся, — паясьняе гаспадар. — Гэта садавінныя мушкі, і яны ў садзе таксама ўдома, як рыба ў вадзе.

Адну пару таму, на таронцкім лётавішчы Малтон чакала нашая, перапоўненая ўжо падарожнымі, абледзянелая „птушка". Быў дзень куцыці па новым стылі, і я разглядаў праз ваконца самалёту чалавека ў камбінэзоне й плястыкавай масцы, што з пад'ехалай плятформы шквалам вады абмываў-лашчыў крыло, пасьля кодаўб, каб „птушка" палягчэла, дала нырца ў вышыню, туды некуды да сонца. Яна на гадзіну спазьнілася.

Гэта было адну пару таму. А цяпер я на прадмесьці Мэльбурну. Удома сьнежная мяцеліца, а тут проста стоіць зь неба вялікім жарам ліе сонца. Мяне хіліць на сон. У дарозе 22 гадзіны, зь якіх усяго гадзіны тры паспаў між Ганалюлю й Фіджы. Дзіва, што ў галаве дурман.

— Хочаце фігу сьпелую? — пытаецца гаспадар.

Ня ведаю, як рэагаваць на гэта, думаецца пра фігу, як калісьці ўдома, ці навет у Канадзе. — Сьвежая фіга гэта ня тое, што засушаная, — падахвочвае мяне гаспадар.

І пасьля, абыходзячы сад і гарод, ён з балючым дрыжэньнем голасу расказвае, як на працягу 12 гадоў намагаўся сьцягнуць з паняволенай бацькаўшчыны жонку й дзяцей. Гэтак з году на год, за кажнае „устарелое заявление" складалася новае, адно не слабелі навокал сваякоў задушлівыя абдымкі ўлады, што ў кажным вольнадумным чалавеку бачыць свайго ворага.

— І нарэшце напісаў я Брэжневу. Неўзабаве выклікалі жонку й сказалі: „Больше чтобы не хлопотали. Визы не получите".

Дзіва, што голас дрыжыць. Жонка ўжо адыйшла на супачын, а дзяцей раськідалі з роднага гнязда па ўсей „неабʼятнай". Якім дысанансам і болем гучыць гэты голас у прыгожай, шчодра Богам абдаронай вольнасьцяй і багацьцем прыроды, краіне! Рука, што цяпер ласьчыць сьпелыя абрыкосы, калі-б ня нелюдзі й злыдні, улетку гладзіла-б вусатыя каласы жыта ці сіняволкі лён, або песьціла-б унука. Беларускаму селяніну — аўстралійскаму пэнсіянэру стае на хлеб і да хлеба. У яго і аўта і яшчэ недзе над морам дача, якую аддаў у найму на лета іншым. Усяго ўволю. Чужая краіна на канцы сьвету шчодра ўзнагародзіла працу, адно пальном паліць боль у сэрцы, калі згадвае, што самае дарагое й найсьвятлейшае ў яго нелюдзі забралі. Гаспадар мой — адданы працаўнік зь беларускай мэльбурнскай грамады. Ахвярны, сумленны, навет у падахвочваньні іншых занадта агрэсыўны. Мусіць, каб ня думаць пра вечна незагойную, крывавячую рану, каб спатоліць тугу па дарагой і незаменнай краіне.

Гарачае сонца й цікавая прырода

Пад'яжджаючы да Мэльбурну, пад самалётам распасьцерліся вялікія палацці рудое раўніны ці хвалістых палёў.

— Гэта-ж нашыя фэрмы, — паясьніў мой сыднэйскі спадарожнік. — Сонца спаліла.

— А што гэта за стагі такія? — напытаўся я.

— Гэта не стагі, а дрэвы эўкаліпты. Пра іх-жа ты пэўне чуў.

Зьверху яны, што распаўзьліся па вялікай прасторы, запраўды выглядалі як стагі сена. Пасьля я прыгледзеўся да іх бліжэй. Кажуць, што ёсьць аж 287 відаў гэтага кашто́ўнага, цьвярдзейшага за дуб дрэва. Разатры лісток — і пачуеш прарэзьліва-прыемны пах. Аўстралійскі мядзьведзік коала жыве адно лістамі эўкаліпту.

Дзіўна пачувае чалавек сябе ў краіне, прыроду якое ніколі дакладна ўявіць ня мог. Мала таго, што зьмяніў ты дзень на ноч, а зіму на лета. Трэба заўсёды памятаць, што гэткага сьвету ніколі ня бачыў. Крышку памагае практыка з Ангельшчыны. Але лёгка, пераходзячы вуліцу, забыцца, што трэба спачатку паглядзець направа, а не налева. Прывычка падвесьці можа, а пасьля, як гавора тая прыказка, давядзі, што ты не вярблюд.

Аўты, здаецца, тут чысьцейшыя, як нашыя ў Канадзе. Яны й трываюць перaважна даўжэй. Нашыя ўзімку разьядае соль, якую так шчодра сыплюць на дарогі, каб сьнег раставаў. А тут суха й цёпла. Бываюць-жа гвалтоўныя ўлевы. Трапіў і я ў такую ў Блакітных горах на захад ад Сыднэю. Вось дык улева. Зьняджай, браце, з шашы, лепш перачакай. Трэба бясьпечней.

Птушкі. Якая іх маса! Папугаў усялякіх відаў і колераў. У Блакітных горах прылятаюць яны да спэцыяльна шчодра напоўненых кармушак, каб турыстыя імі любаваліся. І адно пстрыкаюць фотаапараты. Між турыстых маса Японцаў ды іншых Азіятаў.

Пра птушак і цыкаду

Барджджэй пачуеш як пабачыш рагатуна-кукабару, белага з шэразялёнымі крыламі таўстуна, блізу бясхвостага, з шырокай моцнай дзюбай і паралельнымі палоскамі ля вачэй. І якая ўцеха была мне, птушатніку, калі пабачыў яго на ніжнім суку эўкаліпту. Яшчэ як быццам на маё пажаданьне, — гага-га! — зарагатаў. Праўда, з птушак трапіліся й старыя знаёмыя, хоць меншыя за нашых, вераб'і. Шторанішы будзіў мяне вэрхал агрэсыўных, большых за беларускія, сарок. І памятаю ўтрапеньне майго ўжо іншага, надзвычайна гасьціннага гаспадара, калі ён, ледзь-ледзь ня лаючыся, раніцой расказваў, як тыя самыя зухвалыя сарокі напалі ды разьдзяўблі на сьнеданьне даўгую яшчарку.

Ня буду ужо пра яшчарак. Не каторых чытачоў зьдзівіць можа, што пачынаю ад прыроды. Гэта-ж не падарожжа Гулівэра... Ды што зробіш. Замілаванаму ў прыродзе чалавеку яна найперш кідаецца ў вочы. Яшчэ хацелася-б пісаць пра цыкаду, такога вялікага, большага за нашага, травенскага жука, які так чырыкае (ну няхай сабе пілікае, ці звоніць, быццам войстрая каса па вуху), што твой слых рэжа. Апавядаў мне адзін суродзіч пра нашага лекара, які на сваёй дачы над морам пачытаць любіў пад дрэвамі. А гэтая брыда цыкада як пачне пілікаць — ратунку няма! Зладзіў тады лекар даўгую пугу, ды як гэны самы цыкада сваю музыку адкрые — чарах яго даўгой пугай! На табе, нягоднік!

Хацелася-б яшчэ гаварыць і пра садавіну, асабліва манга, такое сытнае, што аднаго, з добрую бульбіну, зьесьці ня можаш. І пра садавіну ківі і пра быкоў-мурашак (тлумачу з ангельскіх назваў) і пра аўстралійскіх дзікіх галубоў, і пра нязьлічоную колькасьць крабаў на беразе акіяну, што як заўважаць твой сцень, дык — гевалт! — у паніцы ў шчыліны каменьня стрымгалоў хаваюцца. І пра каняджы, што растуць, быццам мохам аброслыя грыбы, на каменьні. А ў сярэдзіне, — здавайцеся што!—жывое мяса! Італьянцы й Партугальцы імі ласуюцца. Ды дзе там усё згадаеш.

Спадніцы заміж джынсаў

Ніяк не залічаю сябе да тых „экспэртаў" турыстых, якія, кінуўшы на новую краіну й людзей павярхоўна вокам, намагаюцца сказаць аўтарытэтнае слова. Пішу агульныя спасьцярогі. Аўстралія мае каля 15 мільёнаў людзей, а ў часе майго побыту мела 440 тысячаў беспрацоўных. Сацыяльнае забясьпечаньне добрае, а заработкі на якіх 20% ніжэйшыя за канадыйскія. Інфляцыя — каля 10%; перад Аўстраліяй у васноўным стаяць тыя самыя праблемы — рост цэнаў, інфляцыя, беспрацоўе, абніжэньне нацыянальнае прадукцыі, пошукі новых рынкаў, рост коштаў нафты й ейных прадуктаў — што й перад іншымі перадавымі вольнымі дэмакратычнымі краінамі заходняга сьвету.

Мэльбурн і Сыднэй — прыгожыя й вялізныя гарады. Апроч сваіх цэнтраў, якія нагадваюць амэрыканскія гіганты, гарады гэтыя можна назваць вялізарнымі вёскамі. Абшырныя аднапавярховыя, крытыя чырвонай дахоўкай дамкі, ня маюць склепаў (падвалаў) ды, збудаваныя на цагляных слупках якіх паўмэтра над зямлёй. Для вэнтыляцыі. Чырвонастрэхавыя дамкі, як чырвонагаловыя падасінавікі абселі ўзгоркі Сыднэю, галоўным аб'ектам у якім для турыстых — цудоўны й вялізарны, — страха зь белых кахляў у выглядзе морскіх ветразяў — тэатр опэры. Гэта вялізарная цудоўная будыніна, як магніт, цягне да сябе штодня тысячы наведвальнікаў, а побач батанічны сад — адзін з найбольш цудоўных на сьвеце.

У мове Аўстралійцаў дамінуе лёндонскі дыялект, а на краіне ляжыць адбітак Ангельшчыны. Рух на дарогах і вуліцах ідзе левым бокам, а чыгуначныя паўстанкі да малых дэталяў нагадваюць ангельскія. Ужо на другі дзень, прыглядаючыся да тубыльцаў, цыкнула мне ў галаву, што тут яшчэ нешта ня так, як у нас. Але што? І раптам у галаве праясьнілася. Ня бачу нідзе чорных. У Таронце іх хоць адбаўляй. Ды ніхто не адбаўляе, а спорная сям'я іх расьце ,бо ўлады шырака адчынілі ім дзьверы Канады. І яшчэ адно. У нас вялізная бальшыня жанчын і дзяўчатаў узімку і ўлетку ходзіць у вабрыдзельных джынсах. Уніформы быццам. А тут, у сонечнай краіне, джынсы выняткова пабачыш.

І жыве Беларусь!

Калядны сэзон супадае з вакацыямі ад працы. Шырока адчыненыя гасьцінныя хаты суродзічаў. За сталамі, застаўленымі ежаю й пітвом, знаёмішся зь людзьмі, дзеліш іхную радасьць і клопаты. Бальшыня Беларусаў даўно „стала на ногі", маюць працы, собскія дамы, аўты, зямлю, выгадавалі сем'і. Ды ў гутарцы часта пракідаецца насьтальгія, зь якой даведваешся пра першыя, надта цяжкія крокі, як гадамі не маглі прызвычаіцца да клімату, мясцовых харчоў, зусім ня нашага ладу жыцьця. Ажно пазьней, пад напливам эўрапейскае эміграцыі, краіна крыху „эўрапеізавалася", у грамадзкім жыцьці прыжыліся некаторыя нашыя элемэнты. Гэты эўрапейскі элемэнт цяпер відаць ужо і ў вялікіх гарадох, „этнікі" ўкараняюцца і ў палітычным жыцьці, у гаспадарцы, асьвеце й культуры. Некалі Аўстралійцы ў парлямэнце дыскутавалі (дальбог!) такое, ці новапрыехалым эмігрантам плаціць так, як сваім „абарыджынам" нікчэмную плату, ці як белым Аўстралійцам. А сяньня „этнікам" ісьці напярэймы — гэта модна!

Колькі дакладна Беларусаў у Аўстраліі? Відаць, што гэтага ніхто не ўстанавіў. Галоўныя асяродкі іхныя ў Адэляйдзе, Мэльбурне й Сыднэі, а меншыя ў Пэрце й Брысбэйне. Грамадзкае й рэлігійнае жыцьцё іхнае, як ведама, плыло больш павольным тэмпам, як у нашых суродзічаў у Паўночнай Амэрыцы. — У вас больш інтэлігенцыі, — ці адночы гаварылі мне й д-ру Я. Сажычу, другому гасьцю з Амэрыкі. З гэтым нельга не згадзіцца, хоць між некаторай „інтэлігенцыяй" і сумай грамадзка-рэлігійнай працы нельга ставіць знаку роўнасьці.

Сустрэча Беларусаў Аўстраліі 27-29 сьнежня ў Мэльбурне мела шмат удзельнікаў, і я не бяруся не тут апісваць, бо спадзяюся, што зробіць гэта лепш мясцовы карэспандэнт, які лепш ведае людзей. Добра, што ў Сустрэчы ўзялі ўдзел блізу ўсе арганізацыі, і добра, што на двух вечарох і канцэрце выступалі бадай усе, хто хацеў. Выступы паказалі як узровень культуры людзей, гэтак іхную дабрахтаванасьць і дасьпеласьць ці нястачу іх. Глядачы й слухачы належна ацанілі і ўзнагароджвалі воплескамі выступаючых. І слухна — на канцэрце ў панядзелак найбольшае брава білі дзеткам Кандрусікаў. Маленькая Лара цудоўна прасьпявала „Лявоніху", а Юльлян,—пад акампаніямэнт бацькі на акардыёне — „Беларусачку". Прыехалая зь Беларусі да сваякоў жанчына перадала ўдзельнікам прывітаньне з дому „ад роднае зямлі" ды цешылася, што Беларусы „на канцы сьвету" не забываюцца роднага, наадварот — дбаюць пра яго, што й тут жыве Беларусь!

Найбольш спорна, хорам пад кіраўніцтвам сп. Бурноса й паадзіночна ды ў розных камбінацыях выступалі суродзічы з Адэляйды, і добра паказвалі сваю ўмеласьць хор пад кіраўніцтвам сп-ні Яцкевіч ды іншыя мэльбурнскія. І слухаючы іх, прыгадваліся словы Хрыста з Багдановічавага „Апокрыфу": „Жывая яшчэ душа ў народзе гэтым". Хацелася-б прасіць людзей, каб у будучыні з матар'ялам абходзіліся больш асьцярожна. Нельга, прыкладам „сьпяваць „Марш БКА" на мэлёдыю „Мы бойкая моладзь" ды да гэтага, выдумаўшы наведама чаму й навошта зусім новыя словы. „Марш БКА" мае свае словы й сваю мэлёдыю. Іх адно трэба нарупіцца знайсьці.

Айцец Аляксандар з Мэльбурну і а. Аўген з Адэляйды супольна маліліся, зь вялікім удзелам вернікаў у нядзелю на сьв. літургії ў будынку пратэстанцкае царквы. Добра, што нашыя мэльбурнцы купілі ды перабудавалі ўжо будынак пад царкву, куды неўзабаве спадзяюцца перанесьці свае службы. „Нябёсныя сілы" ў нядзелю добрай улеваю, пасьля папярэдняе сьпякоты, разагналі пікнік, і так нам, Амэрыканцам, звыклым да чырвенскіх і ліпенскіх пікнікаў не ўдалося „зімовым" пацешыцца.

Радыёпраграмы лучаць і трымаюць

Раз на тыдзень, у аўторак увечары, з сыднэйскае радыёстанцыі цэлую гадзіну плыве беларуская музыка й гутаркі. Праграма чуваць у Волянгонгу на паўдні і ў Нюкасьле на поўначы, — у радыюсе якіх 150 міляў. Для шмат якіх суродзічаў гэта бадай адзіная магчымасьць чуць жывое беларуское слова. Пра гэта сьветчаць лісты. Дзякуючы праграме, некаторыя „згубленыя" знайшліся ды далучыліся да грамады. Мне давялося даволі добра прыгледзецца да працы ў галоўным трох асобаў: сп-ні Жэні Каранеўскай, Міхася Лужынскага, — што вядуць праграму, і Аркадзя Качана, што яе заўсёды плянуе й рыхтуе матар'ялы. Праца гэта нялёгкая, вымагае рэгулярных намаганьняў, гэтта, як сказаў-бы беларускі арата, „улегцы" не пагуляеш. Пацягнуць трэба. Радыёваму камітэту нестае кружэлак зь беларускай музыкай, і тых нашых суродзічаў, што маюць калекцыі кружэлак у добрым стане, гэтым шляхам прашу зьвярнуцца да мяне ці ў Сыднэй да вышэйпамянёных асобаў, каб ім памагчы.

Гаварыў кіраўнік расейскае праграмы да кіраўніка беларускага: — Вам то лягчэй, а нам то зь песьнямі вельмі цяжка. Няма ды няма.

Беларус зьдзівіўся, бо думалася яму, што мы „найбяднейшыя".

— Так, так, я здагадваюся, што вы думаеце, — вёў далей Расеец. — Але-ж Чайкоўскага, Рымскага- Корсакава, Шастаковіча ці Рахманінава граюць Эйбісі (аўстралійская радыёкарпарацыя) ды ўсе іншыя, а нам што застанецца? Дзе-ж тых частушак набярэшся, калі трэба тры гадзіны на тыдзень?

Падумаўшы, праўда. Пачуўшы такое, Беларус павесялеў, што ў нас не найгорш.

Трэба болып кантактаў

Адлежнасьць ад галоўных цэнтраў жыцьця беларускіх асяродкаў на чужыне адчуваецца і ў гутарках людзей, і мо ненайменш у характары грамадзкае працы. Пра гэта варта было-б разважаць крышку шырэй. Нашыя суродзічы ў Аўстраліі паклалі трывалыя падваліны будучага супрацоўніцтва між собку на будучыню, а нам, з паўночнае паўкулі, варта было-б трымаць зь імі асабістыя кантакты. Грошы й час для некаторых з нас цяпер не перашкода. Адно, каб гультайства не замінала. Такія кантакты, пэўна-ж, прынесьлі-б належныя плёны. Нарэшце хачу падзякаваць усім суродзічам за вялікую гасьцінасьць і спадзяюся, што ў будучыні яшчэ некалі давядзецца зь імі бачыцца. А асабліва дзякую тым, што прынялі мяне за сваім гасьцінным сталом ці далі падпіску й ахвяры на выданьне трэйцяй кнігі „Гаравакі", або на „Зважай". Цэлую масу прывітаньняў, якія прасілі мяне завесьці розным сваім сябром, сваяком ці знаёмым так адразу не разьвязеш і не разьвязеш, але паволі й гэта зробіцца. Ад сябе гэтта яшчэ раз запрашаю наведаць і нас, бо воддаль да нас тая-ж самая, што й ад нас да вас. Дык чакаем. Да наступнага пабачаньня.

К. Акула

СКАЗ ПРА ЛЫСУЮ ГАРУ
(Працяг з 3-яй бач.)

Тут Лупсякоў, якога жонка
Прывалакла сілкам на сход,
І той адчуў сябе няёмка
І плітануў праз чорны ход.

Між тым далёка ў заднім радзе
Сядзеў вядомы драматург.
І ясна ўсё было ў пагглядзе,
Як ён глядзеў на гэты гурт.

Прызнаны майстра, а ня зломак,
Відаць, сюжэт знайсьці хацеў,
Паколькі сам ён, Макаёнак,
Даўным даўно фальварак меў.

Ды вось падняўся Хведаровіч —
Сівагаловы аксакал —
І пэсымістым нездаровым
Рэвалюцыйны даў запал:

— Прашу, таварышы, паверыць,
Што калектыў — адзіны шлях,
І я пайду вам грады мераць
З чырвоным бантам на грудзях!

Я ў тундры марыў як аб цудзе,
Што прыйдзе й гэткі дзянёк...
І тут — такая закусь будзе:
Свая цыбулька! Свай часнок!..

Макаль зь Вярцінскім меркавалі:
„Спакусны ўвогуле раён!
І мы-б ня раз абмеркавалі,
Каб там адкрыўся паньсіён."

А Караткевіч — Барадулін
Гадай пра іншае зусім:
„Да часныку і да цыбулі —
Ці-ж будзе побач магазын?"

Тады падняўся на ўсю веліч,
Пад пахай сьціснуўшы саф'ян,
Паэт-вучоны Ніл Гілевіч —
Вялікі друг усіх Славян:

— Мяне, браткі, хвалюе гэта,
Ня больш, чым Ставераў „стишок",
Хоць для сям'і і я шталета
Здымаю ў Купе катушок.

Дык там-жа Нарач нас купае,
Як маці дзетак-гальшоў...
Ды і кампанія якая:
Сам Танк, Лыньноў і Куляшоў!

Я-ж там і ў Нарачы і ў лазьні
Па голых клясыках магу
Дакладна зьверыць рост уласны
І на Алімп заняць чаргу.

А ў гэтым гамузе вялізным
Мяне й ня ўбачаць і затруць...

Ды як-жа будзе з камунізмам,
Калі ўсе грады пабяруць!..

Шушкевіч глянуў на гадзіньнік:
Ці не даволі ўжо размоў?
— Сябры! Дык вывад наш адзіны:
Падзелім грады — і дамоў!..

І вось, штурхаючы ў гаворцы
Адзін другога пад бакі,
Наперад рынуліся творцы
Цягнуць на шчасьце нумаркі.

Цягнулі творцы і ня знаді,
Б'ючы пярэдніх у каршэнь,
Што ўжо найлепшыя паклалі
Арганізатары ў кішэнь.

Што быў усьцешаны ўжо досыць
Увесь часопіс „Беларусь",
Шаўня, Шыловіч, Гроднеў, Досін—
Магутны аўтарскі хаўрус...

А ўвечар, позна, да паўночы,
Навокал Лысае Гары
Пісакі, вытрашчыўшы вочы,
Шукалі ўчасткаў нумары.

О, Творчы: пошук пад Гарою!
Калі-б у гуле нашых дзён
Свайго станоўчага гэроя
Шукалі так — які-б быў плён!

(Працяг будзе)

ВЯСЁЛКА ПАД АРКАДАЙ

У загнутых, дугападобных, высачэзных, шкляною страхою накрытых праходах, дзе прадаўцы заманьваюць рознымі таварамі праходжых наведаць іхныя крамы, у вадным з будынкаў зь вялікімі вітрынамі зьмяшчаецца Этнаграфічны Музэй Кліўленду. Гэтая аркада злучае дзьве галоўныя й рухлівыя вуліцы гораду: Юклід і Проспэкт.

Фрагмэнт з выстаўкі

Тут заўсёды людна: шпацыруюць, купляюць вачыма, позіркамі ацэньваюць усякае і ўсё, чаго душа жадае.

Спыняюцца людзі й каля вітрынаў Этнаграфічнага Музэю, аглядаюць выстаўленыя экспанаты, заходзяць у сярэдзіну.

Разьбягаліся вочы ў праходжых ад колькасьці й мастацкае якасьці экспанатаў калярытнае беларускае этнаграфічнае выстаўкі летась. Вясёлкай пераліваліся тут саматканыя каляровыя дзяружкі, паясы ручнікі, інкруставаныя саломкай шкатулкі, драўляныя, гліняныя, парцэлянавыя вырабы, альбомы з вышытымі народным вузорам вокладкамі, вышытыя іконы ды прыгажуніныя лялькі ў старажытным адзеньні, ногі ганучкамі ўкручаныя, у скураных лапцях з аборкамі. Багатую экспазыцыю дапаўнялі цэлы збор кнігаў, багата ілюстраваных каляровымі абразкамі з галіны народнага мастацтва.

Спэцыяльнымі групамі, экскурсіямі прыяжджалі сюды школьнікі з аддаленых мясцовасьцяў Кліўленду. Зацікаўленасьць наведвальнікаў была насычаная жаданьнем даведацца й навучыцца нечага пра Беларусь.

На саматканай дзярузе, што была працавітымі рукамі Беларусак зробленая ад самага зачатку — ад ільнянога зярняці да вымачанага, высушанага, пацёртага, вытрапанага, выпрадзенага ў ніткі з палойкаў вычасанага кужалю, а тады сатканага зь нітак у мастацкі вузор, — заняла месца „Пагоня" — „Беларускі Пэгас". Капыты конскіх ног уздымаюць пыл мінуўшчыны на ўзорах дзяругаў, паясоў, васількоў; імкліва, але спакойна коньнік цяперашчыну вітае, сьцеражэ й песьціць зялёную зямлю беларускую, адкуль ласкавы ветрык водгукі нясе.

Асноўай гэтай экспазыцыі быў збор прыватных калекцыяў жыхароў Кліўленду. Зыбраныя ў экспазыцыі Этнаграфічнага Музэю экспанаты служылі для дэкарацыі жыльлёвых памешканьняў, былі ў васабістым ужытку.

Гэтае народнае мастацтва жыло ў народзе праз стагодзьдзі й жыве сяньня, як на бацькаўшчыне, гэтак і на эміграцыі.

На розныя пытаньні зацікаўленых наведвальнікаў давалі адказы спадарыні Іра Каляда-Сьмірнова й Эва Яраховіч-Дунец. Ім належыцца ўдзячнасьць за збор і размяшчэньне калекцыі ,за даўгія гадзіны абслугі інфармацыяй, за час, ахвяраваны на грамадзкую справу.

Выстаўка трывала тры месяцы да лістапада 1980 году.

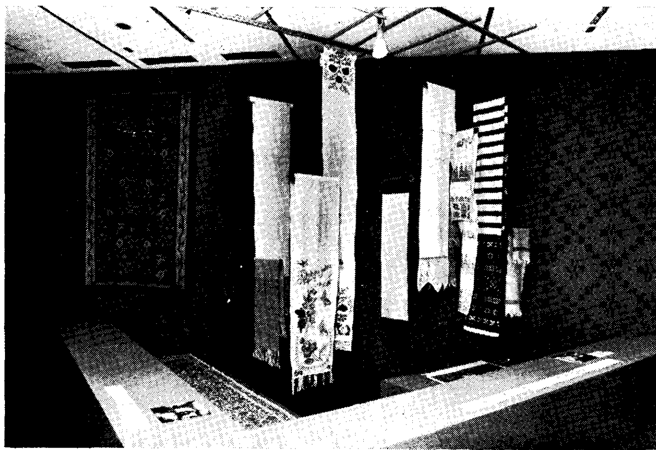
Належыцца падзяка ад Беларусаў і сп-ні Марыі Гэсік, даглядальніцы Этнаграфічнага Музэю, якая праз увесь час апекавалася гэтай экспазыцыяй ды таксама служыла інфармацыяй зацікаўленым наведвальнікам.

Юрка Каляда

СЛУЦКІЯ ПАЯСЫ НА СЛАВЯНСКАЙ ВЫСТАЎЦЫ

Першага лютага сёлета ў горадзе Бінгамтане ў штаце Нью Ёрк, у Цэнтры Мастацтваў імя Робэрсана, адчынілася выстаўка славянскіх тканінаў пад назовам „Нашая блісучая спадчына". Выстаўлена панад сотню экспанатаў, пазычаных з гэткіх музэяў як Мітраполітан у Нью Ёрку, Сьмітсоніян у Вашынгтоне ды іншых, а таксама з розных прыватных калекцыяў. Выбраныя выдатныя арыгінальныя ткацкія вырабы з краінаў Цэнтральнай і Ўсходняй Эўропы — пераважна славянаў ды частква іхных суседзяў: Альбанцаў, Беларусаў, Гэбрэяў, Мадзяраў, Літоўцаў, Палякоў, Румынцаў, Расейцаў, Славакаў, Сэрбаў, Украінцаў, Харватаў і Чэхаў.

Горад Бінгамтан ды прылеглыя ваколіцы налічваюць каля 30-ёх працэнтаў славянскага жыхарства: пераважна Палякі, Славакі, Украінцы-Русіны, Беларусы ды шмат іншых, якія, як зазначыла адна зь кіраўнічак выстаўкі ў гутарцы з намі, самі ня ведаюць, хто яны. Вось дзеля гэтага, каб людзі пазналі сябе, сваю культуру ды ганарыліся ёю, і была зладжаная гэтая вельмі цікавая выстаўка. Зробленая прафэсійна, зь любоўю й знаньнем справы, выстаўка запраўды робіць наведвальнікаў гордымі за сваю спадчыну.

Фрагмэнт з выстаўкі ў гор. Бінгамтане: з правага боку ручнікі зь в. Неглюбка, што на Гомельшчыне, ды зь Віцебшчыны й Віленшчыны. (Фота: Дэніс Дунда)

Так горда пачуліся й мы, як убачылі на цэнтральным месцы, расьцягнутыя на ўсю сваю маэстэтычную даўжыню два цудоўныя слуцкія паясы. Паясы гэтыя пазычаныя для выстаўкі, адзін з Тэкстыльнага Музэю ў Вашынгтоне, а другі з Музэю Навукаў у Бафала.

Мы доўга разглядалі паясы, цешыліся, захапляліся — я старалася зрабіць замалёўку (фатаграфаваць, нажаль, не дазволена) — адыходзілі, варталіся. Вітаўт узбуджана заўважыў: „Першы раз бачу „жывы" Слуцкі пояс і дзе . . . у Амэрыцы".

Іншыя беларускія экспанаты (аж 12) былі нам ужо знаёмыя, бо перададзеныя на выстаўку за пасярэдніцтвам Беларускага Інстытуту Навукі й Мастацтва. Рэчы былі выбраныя арганізатаркай выстаўкі Джоанай Брадфард з калекцыі БІНіМ ды розных прыватных калекцыяў як характэрныя, выключныя, цікавыя з гледзішча тэхнікі тканьня, узору ці расхварбоўкі.

Ёсьць тут і мастацкія дзяружкі з Случчыны, зь Вялейшчыны, ручнікі з Лані, што каля Нясьвіжу, з Гарадзеншчыны, Беласточчыны, Віцебшчыны ды дэкаратыўны, яскравы, вялізарны ручнік зь Неглюбкі, які асабліва прыцягвае ўвагу наведвальнікаў, прэсы й тэлебачаньня.

Ручнікі, падвешаныя на папярэчках, ува ўсю даўжыню, добра дэманструюць дэталі ткацтва, арнамэнтацыю ды ствараюць надзвычайна прыгожы эфэкт. Есьць і сярмяга з Кобрыншчыны й намітка. Ёсьць і цікавыя паясы з Гарадзеншчыны, Нясьвіжу, з Забрэжжа, што каля Маладэчна, зробленыя Нінай Зьгірскай у 1937 годзе.

Але вернемся зноў да тых слаўтых слуцкіх паясоў, ды крыху да іхнай гісторыі.

Вытворчасьць слуцкіх паясоў пачалася ў 1750-ых гадох, калі князь Міхал-Казімер Радзівіл, ваявода віленскі, заснаваў у Слуцку хвабрыку паясоў — пэрсярню. Спачатку на слуцкай хвабрыцы на ручных станках выраблялііся шаўковыя паясы пэрсыдзкімі й турэцкімі вузорамі, але паступова беларускія майстры пачалі перайначваць усходнія малюнкі — надавалі ім нацыянальны характар (як у вершы Максіма Багдановіча: „і тчэ, забыўшыся, рука заміж пэрсыдзкага вузору цьвяток радзімы васілька"). У 60-ых гадох 18-га стагодзьдзя хвабрыкай пачаў кіраваць Ян Мажарскі. У гэным часе і быў створаны тып поясу, які стаўся ведамы як „слуцкі пояс".

Пад канец 18-га стагодзьдзя, па далучэньні Беларусі да Расеі, вытворчасьць паясоў пачала зьмяншацца, але ўсё-ж у 1796 годзе было выпушчана яшчэ каля 200 паясоў.

На пачатку 18-га стагодзьдзя, калі расейскія ўлады забаранілі беларускай шляхце насіць кафтаны (кунтушы), адпала й патрэба ў паясох, і вытворчасьць слуцкіх паясоў зусім спынілася. Хвабрыка праіснавала яшчэ да 1844 году, аднак характар прадукцыі зьмяніўся — пачалі выраблядь галоўным чынам тканіны для царкоўнага ўжытку.

Слуцкія паясы славіліся на цэлую Эўропу як высакаякасныя, мастацкія. Калі паясы страцілі сваё практычнае значэньне, імі пачалі цікавіцца як гістарычнымі рэдкасьцямі. Музэі й калекцыянеры пачалі зьбіраць слуцкія паясы ўжо ў другой палове 19-га стагодзьдзя. Такім парадкам трапілі слуцкія паясы й да Амэрыкі.

Абодвы паясы на выстаўцы належаць да тыповых слуцкіх паясоў, з утканай меткай „Слуцк" лацінскімі літарамі, значыцца, зробленыя недзе напрыканцы 18-га стагодзьдзя, перад 1793 годам, калі Слуцак папаў пад Маскоўшчыну й меткі сталі вытыкаца ўжо кірылічнымі літарамі. На тлумачэньнях, якія суправаджаюць паясы, аднак, ня зусім дакладна, час вырабу азначаны канцом 18-га — пачаткам 19-га стагодзьдзя.

Пояс з музэю ў Бафала двухбаковы, чатырохліцовы. Сярэднік у папярэчных палосы — на аднэй палове чырвоныя, на другой белыя. З другога боку на аднэй палове зялёныя на другой аранжавыя. Ува ўсю шырыню сярэдніка ідуць вузкія разьмяжоўвальныя палосы. Край: на залачоным полі чырвоныя невялікія кветкі. Арнамэнт канцоў: на жоўта-зялёным полі два буйныя букеты кветак, заключаныя ў хвалепадобнае абрамленьне. Срэбныя матузы.

Пояс з Вашынгтону аднабаковы двухліцовы. Адна палова залатая, другая срэбная. Сярэднік тут больш арнамэнтаваны, складаецца з палосаў гэамэтрычных і расьлінных узораў. Дзеля гэтага можна прыпушчаць, што зроблены пояс у пазьнейшым пэрыядзе, калі хвабрыкай кіраваў Лявон Мажарскі, сын Яна, бо ён якраз канцэнтраваў увагу на сярэднік. Арнамэнт канцоў вельмі цікавы: на карані сьцябло зь лісткамі й кветкамі розных відаў. Край асабліва цікавы, бо на срэбным полі, сярод іншых кветак выткала, „забыўшыся, рука цьвяток радзімы васілька".

Глядзіш і ня верыцца, што гэтыя паясы былі вытканыя рукамі нашых случчанак амаль 200 гадоў таму. Шчыра дзякуем арганізатарам выстаўкі за такі прыемны падарунак.

Выстаўка пратрывае да сярэдзіны сакавіка. Адкрытая для наведвальнікаў у будныя дні ад 10-ай ураньні да 4-ай гадзіны папаўдні.

Падзяку за матар'ялы атрымаў Беларускі Інстытут Навукі й Мастацтва ды асабіста за дапамогу й парады —

Зора Кіпель

СПАДЧЫНА БАЦЬКОЎ: "АГЛЕДЗІНЫ"

(Заканчэньне зь 1-ай бач.)

„Я слухаю яго й думаю пра тое, што бачыш, слова якое бяскрыўднае прыдумана — 'сьпісаньне'. А кнігі проста пойдуць пад нож, на макулятуру. Падымаю з падлогі некалькі такіх кніжак. Купала, Колас, Чорны, Бядуля, Брыль, Мележ, Аўрамчык . . .

„Загадчык, заўважыўшы маё вялікае зьдзіўленьне крыўдзіцца: „— Што я — сам прыдумаў? Ёсьць спэцыяльны сьпіс, зацьверджаны Камітэтам па друку. Магу паказаць.

„Перагортваю таўстую кніжку зь пералікам твораў, што падлягаюць сьпісаньню. Я. Купала — пяцітомны збор твораў, Я. Брыль — 'У забалоцьці днее' і 'Верасьнёвая рунь', І. Мележ — 'Мінскі напрамак' і п'еса 'Пакуль мы маладыя', А. Аўрамчык — 'Дружба' і г.д. і г.д. Кніжкі выданьняў 1949-1951 гадоў. Але-ж усё гэта выдавалася й пазьней, і неадназарова.

„Празь некалькі дзён я зайшоў у Мінску ў Камітэт па друку пры Савеце Міністраў БССР. Прыняў мяне Анатоль Фаміч Барушка, намесьнік старшыні камітэту, начальнік галоўвыдата.

„ — Чым мы кіруемся, калі загадваем сьпісваць тую ці іншую кніжку? Папершае, яе маральным зносам, падругое — фізычным, калі можна так сказаць . . .

„ — У Купалы маральны знос?

„— Не, вядома, але ёсьць у яго некалькі вершаў, якія прадыктаваныя часам культу асобы.

„Ня будзем наіўнымі, ёсьць сапраўды літаратура, якую трэба сьпісваць — у свой час было выпушчана нямала кніжак-аднадзёнак. Сёньня яны ня маюць ніякай цікавасьці, ніякай каштоўнасьці. Іх сапраўды трэба сьпісваць, пушчаць на макулятуру. Але калі з-за двух-трох, хай пяці-шасьці вершаў пушчаецца пад нож пяцітомнае выданьне — гэта, даруйце, проста марнатраўства. Калі з-за аднаго прозьвішча, з-за назвы друкарні, у якой друкавалася тая ці іншая рэч, сьпісваецца ўся кніга — гэта, даруйце, проста глупства. Відаць, вірус перастрахоўкі, ой, яшчэ які жывучы". („ЛіМ", 2.IX.66)

Найбольш жывучы гэты „вірус" у самое партыі ў дачыненьні да ейнае собскае-ж і нашае мінуўшчыны.

Элемэнт „маральнага зносу" ўласьцівы савецкай сацрэалістычнай творчасьці.

Газэта „Вашынгтон Пост" (10. VI. 1980) пішучы пра аставаньне савецкае эканомікі, спасылалася на выказваньне першага сакратара кампартыі Беларусі П. Машэрава пра тое, што ў машынабудаўлянай прамысловасьці рэспублікі блізу палавіна мэталю йдзе ў адпады. Дык у выпадку з мэталем лёгка ўстанавіць, што — новая дэталь а што — істужка адпад. А ў сфэры культурна-творчай? Як вызначыць тут, што — налева, а што — направа, калі робіць гэта бяз „спэцыяльнага сьпісу, зацьверджанага Камітэтам па друку"?

Крытэры: Беларусь і чалавечнасьць

Як і сам запавет пра „агледзіны", Янка Купала пакінуў нам і Крытэры, пры дапамозе якога гэтыя агледзіны трэба рабіць: „Беларусь — гэта ідэя". У гэтай формуле сувязь і ўзаемадзеяньне двух элемэнтаў — матар'яльна-канкрэтнага (Беларусь як сума фізычных аспэктаў: жыхарства, тэрыторыя, эканоміка) і абстрактнага (ідэя) — палягае на тым, што „ідэя" павінна станавіць дынаміку разьвіцьця „Беларусі": вызначаць тэндэнцыю ходу падзеяў, характар дзеяньня чалавека, ягонае маральнае дачыненьне да свае дзейнасьці. Інакш кажучы, „ідэя" — гэта матар'яльны й духовы дабрабыт „Беларусі" ў патэнцыі, на шляху да свайго ўжыцьцяўленьня ды разьвіцьця, спрычыніцца да чаго пакліканыя тварцы культурных вартасьцяў. І вартаснасьць „спадчыны бацькоў" — тае, што створаная, і тае, што стварэецца — павінна была-б вызначацца перш-наперш заклапочанасьцяй творца пра духовы й матар'яльны дабрабыт Беларусі ў ейным калектыўным і паасобовым выяўленьні. Пры ўмове захаваньня прынцыпу чалавечнасьці, гэтак глыбака ўласьцівага шмат якім творам беларускае літаратуры апошняга дваццацігодзьдзя.

Янка Запруднік

ДА ПЫТАНЬНЯ ГЕАГРАФІЧНЫХ НАЗОВАЎ БЕЛАРУСІ

Назовы расказваюць пра мінуўшчыну

Беларускі навуковец Аўген Рапановіч сваю працу „Слоўнік назваў населеных пунктаў Віцебскай вобласьці", выпушчаную ў 1977 годзе выдавецтвам „Навука і тэхніка" пачынае гэтакімі словамі: „Ўласныя геаграфічныя назвы, ці тапонімы, фармуюцца пад уплывам гістарычных, геаграфічных і этнаграфічных фактараў. Як састаўная частка тапаніміі, назвы населеных пунктаў, або айконімы, багатыя на інфармацыю. Узьнікшы ў пэўны, канкрэтны час, айконімы Беларусі здольныя дапамагчы нам скласьці навукова абгрунтаванае ўяўленьне пра характар засяленьня тэрыторыі і першых яе насельнікаў, пра асноўныя этапы і найважнейшыя сацыяльныя працэсы ў гістарычным разьвіцьці народу з глыбокай старажытнасьці аж да нашых дзён: яны могуць расказаць нам пра прыродна - геаграфічныя, сацыяльна-эканамічныя, грамадзка - палітычныя ўмовы жыцьця Беларусаў, пра іх сувязі і ўзаемныя адносіны з суседзямі, пра станаўленьне і разьвіцьцё беларускай мовы".

І сапраўды. У геаграфічных назовах, як у люстры, адбіваецца гістарычная і моўная спадчына нашага народу. Кажны бо геаграфічны назоў мае сваё паходжаньне, гісторыю, значаньне; ён — вынік шматвяковых назіраньняў нашых продкаў над прыродай. Геаграфічныя назовы не ствараюцца штучна, а пад уплывам прыродных умоваў, геаграфічнага асяродзьдзя, асаблівасьцяў матэрыяльнай культуры і г.д. Яны цесна зьвязаныя з жыцьцём і дзейнасьцяй народу. Таму яны і служаць надзейнай крыніцай вывучэньня і пазнаньня гісторыі матар'яльнай і духовай культуры, геаграфіі, мовы, археалёгіі і этнаграфіі Беларусі. Вартаснасьць іх яшчэ й у тым, што яны вельмі ўстойлівыя: геаграфічныя назовы захоўваюцца навет у тых выпадках, калі зьявы, якія іх спарадзілі, зьмяніліся або перасталі існаваць. Тады яны стаюцца сваяасаблівымі гістарычнымі дакумэнтамі.

Час і акупанты заціраюць нашыя сьляды

Нараджэньне, жыцьцё і зьнікненьне паселішчаў ды іхных назоваў уважаецца за зусім заканамернае. Гэтая заканамернасьць уласьцівая шмат якім краінам і народам. Але ў Беларусі яна нязвычайная, перабольшаная. Шмат геаграфічных назоваў зьнікла цалкам, было вынішчана ў часе вайною, якіх так шмат спазнала Беларусь за сваю гісторыю. Толькі ў вапошнюю сусьветную вайну 186 населеных пунктаў не адрадзіліся, іх ня стала на картах рэспублікі (маем на ўвазе толькі тэрыторыю сучаснай БССР; на ўсёй этнаграфічнай Беларусі іх было шмат больш). Шмат паселі-

(Працяг на 6-ай бач.)

КНІГА ПАЭТЫЧНАЕ СПАДЧЫНЫ АЛЕСЯ САЛАЎЯ

Друкаваньне кнігі творчасьці Алеся Салаўя зацягнулася галоўна дзеля тэтага, што, як выявілася, яна будзе на бачынаў сто большая як меркавалася. Карпатліва праведзеныя пошукі друкаванае й недрукаванае спадчыны Паэты выявілі больш ягоных твораў, як спачатку дапушчалася. Усе тэксты Паэты ўжо набраныя. Пасьля набору ўводнага артыкулу кніга будзе здадзеная ў друк.

Управа Інстытуту шчыра дзякуе ўсім за далейшае шчодрае падтрыманьне справы збору падпіскі й ахвяраў на выданьне літаратурнае спадчыны выдатнага Паэты. Да 1 жніўня 1980 г. з падпіскі й ахвяраў, ды з банкавымі працэнтамі, фонд выданьня кнігі ўзрос да **5476.63 даляраў.** Дзеля большае на 30% вялічыні будучае кнігі — не „каля 300", але каля 400 бачынаў — ды шпарка растучых коштаў друку, цана кнігі — 15.00 дал. — захоўваецца толькі пры папярэдняй падпісцы. З выхадам кнігі з друку яна будзе прадавацца па 20.00 дал. Кніга ілюстраваная, на добрай паперы, у цьвёрдай вокладцы праекту мастачкі ІРЭНЫ РАГАЛЕВІЧ.

Падпіску, 15.00 дал., і ахвяры на выданьне кнігі трэба слаць на адрыс:

Byelorussian Institute of Arts and Sciences
3441 Tibbett Ave. Bronx, NY 10463 U.S.A.

Управа Беларускага Інстытуту Навукі й Мастацтва

ВОСЬМАЯ МАСТАЦКАЯ ВЫСТАЎКА Ў САЎТ РЫВЭРЫ

адчыніцца ў Беларуска-Амэрыканскім Цэнтры ў Саўт Рывэры, Н. Дж., 22 сакавіка й пратрывае да 12 красавіка 1981 году. Выстаўка ладзіцца Беларускім Мастацкім Таварыствам у Нью Джэрзі.

Урачыстасьць адчыненьня выстаўкі адбудзецца ў нядзелю 22-га а 3-й гадз. папаўдні.

Выстаўка „БЕЛАРУСКАЯ ЛІТАРАТУРА Ў ГІСТАРЫЧНАЙ ПЭРСПЭКТЫВЕ" адбудзецца ў Александэраўскай Бібліятэцы пры Ратгерскім Унівэрсытэце ў Нью Брансўіку, Н. Дж.. Выстаўка будзе трываць ад 23 сакавіка да 8 траўня 1981 году.

НА ПЕРШЫМ МЕСЦЫ — „ПЕСЬНЯРЫ"

Кіеўская газэта „Молодь України" (21 лютага 1981) падала вынікі конкурсу папулярнасьці, які яна правяла супольна зь фірмаю грамзапісу „Мэлёдыя". „Тысячы лістоў, — піша газэта, — з усіх куткоў Украіны, а таксама нашых чытачоў, што жывуць на Далёкім Усходзе, Сахаліне, у Волгаградзе, Падмаскоўі, склалі шырокую геаграфію карэспандэнтаў, якія ўважаюць сябе за знаўцоў сучаснае эстрады".

Мэтай конкурсу было правільна назваць лепшых сьпевакоў, сьпявачак і вакальна-інструмэнтальныя ансамблі Савецкага Саюзу ды замежных краінаў. На першым месцы ў конкурсным сьпіску былі названы беларускія „Песьняры".

„Песьняры" згадваюцца таксама ў артыкуле Рувіма Рублёва ў ньюёркаўскай газэце „Новое Русское Слово" (9. I. 1981). Аўтар артыкулу апісвае, як прабівалася ў сьвет у Амэрыцы, ды нарэшце прабілася, новая рок-група зь нядаўных эмігрантаў з Савецкага Саюзу — "Black Russian" („Чорны Расеец"). Група шукала кантакту з кружэлкавай фірмай „Мотаўн" у Каліфорніі. Кантакт гэткі зь віцэ-прэзыдэнтам фірмы кіраўніку групы Сяргею Капусьціну ўдалося неяк наладзіць. „Магчыма, — піша Рувім Рублёў, — у гэтым яму дапамагла ня гэтак даўная ўдача ансамблю ‚Песьняры', што выступаў у суправаджэньні амэрыканскае фальклёрнае групы па цэлай Амэрыцы?"

ШТО ЧУВАЦЬ?

Польскую палітыку напорнае дэнацыяналізацыі Украінцаў Польшчы апісаў жыхар Варшавы Мыкола Сівіцкі ў мэмарандуме ў Арганізацыю Задзіночаных Нацыяў. Тэкст мэмарандуму зьмешчаны ў польскім часапісе „Культура" (№11 1980), што выходзіць у Парыжы.

Падаўшы вымоўныя факты зацісканьня польскімі ўладамі выяваў украінскага арганізацыйнага й культурнага жыцьця, аўтар мэмарандуму піша, што ў дачыненьні да Украінцаў „польскі нацыяналізм дзеіць выяўным парадкам, не хаваючыся, карыстаецца выпрабаванымі мэтадамі ды робіць усялякія намаганьні, каб праглынуць трохсоттысячнае (паводля дадзеных 1956 году) украінскае грамадзтва краю".

Гэтую-ж дэнацыяналізацыйную палітыку праводзіць сучасная польская ўлада і ў дачыненьні да Беларусаў. Ці можа зьмяніцца гэтая палітыка, і ў які бок, у выніку сучасных падзеяў у Польшчы? Як даведваемся ад нашых суродзічаў у Польшчы, яны нічога лепшага не спадзяюцца ад перамогі незалежнага прафсаюзнага руху „Салідарнасьць" і Каталіцкае Царквы, паколькі гэтая перамога будзе адначасна перамогай яшчэ большага польскага нацыяналізму й клерыкалізму, гістарычна варожых да Беларусаў (як і да Украінцаў).

Ліст у рэдакцыю ад сп. Уладзімера Брылеўскага на тэму беларускае мовы Вялікага Княства Літоўскага зьмешчаны ў польскім навуковым часапісе „Зэшыты Гісторычнэ" (№ 51 за 1980 год), які выходзіць у Парыжы. Ліст сп. Брылеўскага, добра аргумэнтаваны, напісаны ў вадказ на рэцэнзію праф. В. Сукеньніцкага на кніжку літоўскага аўтара Ёнаса Жмуйдзінаса пра Люблінскую вунію 1569 году.

Гістарычны слоўнік беларускай мовы, т. 2, мае выйсьці ў менскім выдавецтве „Навука і тэхніка" ў трэйцім квартале сёлетняга году, паводля каталёгу „Савецкія кнігі на беларускай мове" (СК За — 1981). „У другім томе, — інфармуе каталёг, — зьмешчаная лексыка на літары Б-В. У кожным слоўнікавым артыкуле раскрываецца значэньне слова. Ілюстрацыйны матар'ял падаецца з захаваньнем найважнейшых графічных і артаграфічных асаблівасьцяў арыгіналаў".

Рэцэнзія на гісторыю беларускае літаратуры праф. Арнольда МакМіліна зьмешчаная ў часапісе Canadian-American Slavic Studies. vol. 13, № 3. Fall 1979, pp. 358-360.

Прыхільная рэцэнзія, напісаная выкладчыкам Ёркаўскага ўнівэрсытэту Джорджам Гар'юнам, мае пераважна аналітычны характар зь некаторымі крытычнымі выказваньнямі.

Асабістыя падсобныя гаспадаркі БССР даюць блізу трэціну ўсяе сельскагаспадарскае прадукцыі рэспублікі, як піщуць у газэце „Советская Белоруссия" за 7-га сьнежня летась П. Лышчыцкі, заступнік начальніка Цэнтральнае Статыстычнае Управы БССР, і Н. Пшанко, кандыдат эканамічных навукаў. Прыватныя гаспадаркі, кажуць яны, „даюць палавіну бульбы й гароднiны, трэціну малака, больш за 30 працэнтаў мяса й 43 працэнты яёк, прадукаваных у рэспубліцы".

У сваім артыкуле, пад заг. „Гаспадарка асабістая — карысьць агульная", аўтары аналізуюць прычыны занепаду апошнім часам асабістых гаспадарак: нястача малое сельскагаспадарскае тэхнікі, угнаеньняў, пашы жывёле й да гэтага падобнае. Занепад прыватных гаспадарак — прыклад, як догма перамагае здаровы розум.

ДА ПЫТАНЬНЯ ГЕАГРАФІЧНЫХ НАЗОВАЎ БЕЛАРУСІ

(Працяг з 5-ай бач.)

чаў, а зь імі і геаграфічных тэрмінаў, зьнікае ў сувязі з далучэньнем вёсак да гарадоў, сьсяленьнем хутароў і, нарэшце, у сувязі з апошнім наступам Масквы на беларускую вёску — з аб'еднаньнем невялікіх паселішчаў у большыя. Асабліва гэта адбываецца цяпер, калі пачала ўжыцьцяўляцца праграма „перабудовы вёскі", ліквідацыя гэтак званых „непэрспэктыўных" вёсак (на „пэрспэктыўнае" развіцьцё толькі ў Берасьцейскай вобласьці плянуецца аж 387 паселішчаў). Для прыкладу скажам, што толькі пакуль набіралі згаданы слоўнік Аўгена Рапановіча, пакуль чыталі і правілі карэктуру, у Віцебскай вобласьці ня стала 72 населеных пунктаў: 35 вёсак і 37 хутароў. Сярод іх паселішчы з назовамі, якія нарадзіліся нядаўна, і з назовамі, што пражылі стагодзьдзі.

Некаторыя геаграфічныя назовы Беларусі зазналі вялікія зьмены, іншыя-ж былі перайменаваныя акупантамі. Гэтак, Берасьце сталася Бжэсьцем, затым Брэстам, Менск — Мінскам, Горадзен — Гродnам, Навагрудак Навагрудкам; Парэчча было перайменаванае ў Дзямідаў, Ігумен у Чэрвень, Прапойск у Слаўгарад, Койданава ў Дзяржынск і г.д. У 1964 годзе, Указам Прэзыдыюму Вярхоўнага Савету БССР было перайменавана ажно 456 беларускіх вёсак. Перайменаваньне было зробленае нібыта таму, што старыя назовы, якія сьветчылі пра галечу і нізкі культурны ўзровень народу, зьневажалі людзей, абражалі чалавечую і нацыянальную годнасьць. Гэтае масавае перайменаваньне мела навет водгук на Захадзе, дзе гэтую вестку падалі з пэўнай доляй гумару. У рэспубліцы-ж перайменаваньне такой вялікай колькасьці паселішчаў выклікала шмат камэнтароў і навет абурэньне. Асабліва, што часта гэтыя перайменаваньні рабіліся няўдала. Наўсуперак практыцы і зацьверджаным інструкцыі, узаконьвалася няправільная перадача беларускіх назоваў у расейскай мове; адзін і той-жа самы назоў часамі даставала колькі паселішчаў. Часта новыя назовы даваліся непрадумана, паспешліва, стыхійна, без уліку лексычных асаблівасьцяў беларускае мовы; у шмат якіх выпадках яны былі проста непісьменныя. Значную колькасьць назоваў зьмянілі наагул без патрэбы, прычым іншы раз новы назоў ня лепшы за ранейшы. Перайменаваньне старых паселішчаў ці падбіраньне назоваў новых рабілася без пачуцьця адказнасьці. Іх прыдумвалі ў канцылярыях, навет не пагаварыўшы з самым жыхарствам, тымчасам як у гэтай справе пастанаўляць павінен голас грамадзтва (яшчэ адзін прыклад таго, як савецкая ўлада лічыцца з воляй народу!).

Рэакцыя на хаос у тапаніміі

Гэтае масавае самавольнае і непрадуманае перайменаваньне спрычынілася да яшчэ большай блытаніны ў галіне беларускай тапаніміі, якая і так неўладкаваная, неўнармаваная. Факт, на які зьвярнула ўжо даўно сваю ўвагу беларуская грамадзкасьць. Пачынаючы з 60-х гадоў, у навуковых працах і ў перыядычным друку рэспублікі зьявілася шмат матар'ялаў, у якіх гаварылася пра пільную патрэбу выдаць геаграфічны слоўнік, які памог-бы ўстанаўленьню і нармалізацыі беларускіх назоваў. Зьявіліся працановы, каб кажнае перайменаваньне было спачатку шырака абмяркаванае. У 1965 годзе ў сувязі з гэтымі перайменаваньнямі, асьпіранты Менскага Пэдагагічнага Інстытуту Каўрус і Падгайскі, у лісьце, зьмешчаным у газэце „Літаратура і Мастацтва" за 26 студзеня паказалі на неўладкаванасьць і ненармальнасьць геаграфічных назоваў у Беларусі ды заклікалі да павагі да здабыткаў мінулага. Крыху пазьней, сакратар Сьветлагорскага райвыканкому Прач, у „Ліме" за 11 сакавіка 1966 году пісаў з гэтае прычыны: „І тым больш адчуваецца войстрая патрэба ў геаграфічным слоўніку, які дасьць нарматыўныя напісаньні і дапаможа пазбавіцца тапанімічнай блытаніны. Пакуль што няма навет даведніка з дакладным напісаньнем усіх вёсак, станцыяў, пасёлкаў, гарадоў, рэчак і вазёраў Беларускай ССР і няма дзе праверыць правільнасьць напісаньня, бо ў даведніку „Беларуская ССР: адміністрацыйна-тэрытарыяльнае дзяленьне", выдадзеным у 1964 г. на расейскай мове, дапушчана шмат памылак, скажэньняў, супярэчлівых напісаньняў і недакладнасьцяў". Аўтар ліста падтрымаў ініцыятыву Каўруса і Падгайскага стварыць паўнамоцную камісію, у склад якой увайшлі-б ня толькі адміністрацыйныя працаўнікі, але і аўтарытэтныя навукоўцы: моваведы, геаграфы, гісторыкі, тапаністы, бо выданьне геаграфічнага слоўніка, складзенага і адрэдагаванага кампэтэнтнымі людзьмі, дало-б магчымасьць усьцерагчыся памылак і тае блытаніны, якая існуе ў напісаньні назоваў вёсак і гарадоў Беларусі.

Нажаль, на гэтую ініцыятыву і прапановы ў афіцыйных колах БССР ніякай рэакцыі ня было. Ня дзіва таму, што на балонах рэспубліканскага друку зьяўляліся і далей лісты ў рэдакцыю і артыкулы, у якіх беларуская грамадзкасьць дамагалася стварэньня геаграфічнага слоўніка, каб нарэшце скончыць з блытанінай у галіне тапаніміі Беларусі. Гэтак, прыкладам, у тыднёвіку „Літаратура і Мастацтва" за 7 чырвеня 1968 г. быў зьмешчаны ліст супрацоўніка Інстытуту Мовазнаўства АН БССР Яшкіна, у якім ён пісаў: „З практыкі вядома, што звычайна захоўваецца аб'ектыўнае, гістарычна правільнае напісаньне кажнай геаграфічнай назвы. Пры гэтым амаль заўсёды ўлічваецца мясцовае вымаўленьне, якое потым правярaецца згодна з традыцыямі літаратурнай мовы. Нажаль, у штодзённай практыцы нашага друку, а таксама ў навуковых выданьнях сустракаемся, і даволі часта, з самымі разнастайнымі памылкамі ў напісаньні геаграфічных назваў, зь іх недаробкамі і скажэньнямі". Падаўшы колькі прыкладаў гэтакіх перакручваньняў і недакладнасьцяў, аўтар заявіў аб сваім падтрыманьні думкі пра стварэньне беларускага геаграфічнага слоўніка, які спрыяў-бы замацаваньню ўстойлівасьці геаграфічных назоваў у іхным напісаньні і вымаўленьні.

Надзеі на БелСЭ ня збыліся

Вялікія надзеі ў пытаньні ўнармаваньня беларускіх геаграфічных назоваў ускладалі на „Беларускую Савецкую Энцыкляпэдыю", выданьне якое пачалося ў 1969 г. Гэтак, прыкладам, А. Шыдлоўскі, у сваёй нататцы „Беларуская тапаніміка", зьмешчанай у кастрычніцкім нумары часапісу „Полымя" за 1968 год, пісаў: „Запляванае выданьне Беларускай Савецкай Энцыкляпэдыі ў 12-ці тамох мала назваць вяршыняй культурнага развіцьця нашай рэспублікі за паўстагодзьдзя. Гэта штосьці большае. І ўсё-ж ёсьць пытаньні, якія і непакояць. Слоўнікі беларускай мовы і Атляс БССР, выдадзены ў 1958 г., не адлюстравалі некаторых асаблівасьцяў беларускіх геаграфічных назваў. Не хацелася-б, каб БелСЭ паўтарыла гэтую недакладнасьць". Падаўшы пару дзесяткоў канкрэтных прыкладаў няўвагі да запраўдных геаграфічных назоваў, Шыдлоўскі адзначыў: „Такіх прыкладаў можна прывесьці многа... Так ці інакш, уключаючы геаграфічныя назвы ў БелСЭ, трэба паставіцца да іх з усёй увагай, трэба замацаваць у самым важным даведніку рэспублікі ня толькі афіцыйныя, але і народныя назвы населеных пунктаў і іншых геаграфічных рэаліяў".

На вялікі жаль, „самы важны" даведнік рэспублікі, самая аўтарытэтная крыніца ведаў пра Беларусь не апраўдала надзеяў, якія на яе ўскладала ў гэтым пытаньні беларуская грамадзкасьць. Такая рэдкая, унікальная нагода, як выданьне энцыклапэдыі, ня была выкарыстаная. Як і раней заміж Навагрудак знаходзім Навагрудак, заміж Мёры — Міёры, заміж Радашкавічы — Радашковічы і г.д. і г.п. Ці трэба тады дзівіцца, што неўнармаванасьць, разнастайнасьць, няўстойлівасьць і няпісьменнасьць у галіне геаграфічных назоваў Беларусі — штодзённая зьява ў рэспубліцы?

В. Сянькевіч

(Працяг будзе)

ПОШУКІ ПРЫЯЦЕЛЯ

Ёсіп Было шукае свайго прыяцеля Язэпа Пятровіча Грыцкевіча з Клецку. Шукае „Бродяга" Ігар з Ангельшчыны. Пісаць на адрыс:

J. Bylo
14 Chatsworth Crescent
Scathorpe
Doncaster DN5 9JU
England.

ПРАВІЛЬНЫ АДРЫС „БЕЛАРУСА"

Ужывайце ,калі ласка, правільны нумары нашае паштовае скрынкі — **178.** Карэспандэнцыя із старым нумарам — 109 — у хуткім часе ня будзе перакладацца ў нашую скрынку, а будзе зьнішчацца. Наш паштовы адрыс зьмешчаны на першай балонцы газэты.

Рэдакцыя

АД РЭДАКЦЫІ

Ветліва просім нашых карэспандэнтаў і дапішчыкаў своечасна прысылаць хроніку бягучых падзеяў. Матар'яў больш як трохмесячнае даўнасьці зьмяшчацца ня будзе.

НА ВЫДАВЕЦКІ ФОНД "БЕЛАРУСА"

У лютым 1981 г. наступілі ў касу нашае газэты падпіска й ахвяры:

Заміж кветак на магілу сьв. пам. Ст. Станкевіча:

1. Др. Э. Цяўлоўскі	$ 100.00
2. Др. Е. Вярбіцкі	25.00
Разам.	**$ 125.00**

Падпіска й ахвяры на „Беларуса":

1. А. і Л. Вяленіс	$ 100.00
2. А. Протас	50.00
3. К. Шэлест	40.00
4. Н. Сянькевіч	25.00
5. М. і В. М.	25.00
6. М. Белямук	25.00
7. П. Трысмакоў	23.24
8. Н. Мароз	20.00
9. Т. С.	20.00
10. Х. Шыбут	20.00
11. І. Багун	20.00
12. В. Рамук	10.00
Разам:	**$ 378.24**

Усяго разам у лютым 1981 г.: $ 503.24

Усім ахвярадаўцам Рэдакцыйная Калегія „Беларуса" выказвае шчырае беларускае дзякуй!

УВАГА! УВАГА!

Асобы, якія атрымліваюць газэту „Беларус" ад сп. Б. Даніловіча, павінны прысылаць падпіску й ахвяры яму, выпісваючы чэкі на ягонае імя й перасылаючы на ягоны адрыс:

Mr. B. Danilovich
303 Howard Street
New Brunswick, N. J. 08901

Адміністрацыя газэты „Беларус"

ФОНД ВЫДАНЬНЯ ЮБІЛЕЙНАЙ КНІГІ ЯНКІ КУПАЛЫ

У студзені 1981 году былі складзеныя наступныя ахвяры заміж кветак на магілу Сьв. Пам. Станіслава Станкевіча: І. Цьвірка Уладзімер: $49.98, Др. Грабінскі Балеслаў: $25.00; **разам у студзені — $74.98.**

**

У лютым 1981 году складзеныя ахвяры: М. і В. М.: $25.00; Х. Шыбут: $20.00; **разам у лютым — $45.00; разам у студзені і лютым: $119.98; усяго разам з папярэднімі й банкавымі працэнтамі — $ 5.519.56.**

Усім Паважаным Ахвярадаўцам шчырае беларускае дзякуй!

Рэдакцыйная Калегія Газэты „Беларус"